Møte for lukkede dører i Stortinget den 15. februar 1918 kl. 17.30.

Præsident: Tveiten.

Dagsorden:

Møte sattes for lukkede døre.

Præsidenten: Utanriksminister Ihlen vil gjera melding um ymse utanrikske spursmaal, og præsidenten vil daa gjera framlegg um, at møtet vert halde for stengde dører, og daa ingen hev mælt derimot, er det vedteke. So gjer præsidenten framlegg um at regjeringi sine lemer, kontorsjefen og sekretærarne ved Stortinget sitt kontor, stortingsreferentarne og dei vanlege stortingstenarar fær tilgjenge til raadleggjingarne, og daa ingen hev sagt noko derimot, er det vedteke.

Utenriksminister Ihlen: I Stortingets møte den 25. januar gav jeg meddelelse om vore forhandlinger med Amerika. Jeg refererte blandt andet det forslag til en ordning, som det amerikanske War Trade Board hadde levert Nansen 20. december (den rigtige datum er forresten nu oplyst at være 19. december), og det svar som den norske regjering hadde utarbeidet sammen med Stortingets utenrikskomite. Dette svar blev straks telegrafert til Washington og av minister Nansen tilstillet War Trade Board 2. februar.

Saa snart jeg hadde mottat meddelelse fra Nansen om, at svaret var kommet de amerikanske myndigheter ihænde, lot jeg - efter konferance med utenrikskomiteen - vort svar offentliggjøre her. Det var den 5. februar det blev offentliggjort. Dagen i forveien underrettet jeg blandt andet den amerikanske minister, den britiske, franske og italienske minister, den tyske minister og den østerrikske chargé d'affaires om, at offentliggjørelse vilde finde sted. De følgende dage hadde jeg besøk av en række medlemmer av det diplomatiske korps, som talte med mig om vort svar. Jeg skal læse op nogen notater angaaende disse samtaler, da jeg antar det interesserer Stortinget at faa et referat av hvad d'hrr ministre uttalte angaaende vort svar. Hvad jeg her læser op er hvad de sa mig som deres egen mening - det er ikke uttryk for deres regjeringers mening, men for hvad ministrene selv har ment.

Det var som sagt 5. februar svaret blev offentliggjort, men om eftermiddagen 4. februar fik ministrene en note tilstillet, saa de skulde ha det før de saa det i aviserne. Den britiske minister indfandt sig straks en time efter at han hadde faatt noten om offentliggjørelse av den norske regjerings svar til det amerikanske War Trade Board. Han uttalte, at talen om nøitralitet i vor note bandt os, saa det ikke var mulig at gjøre nogensomhelst forandring i, hvad vi hadde sagt i noten. Av den grund vilde han som Norges ven henstille, at den ikke

blev offentliggjort. Jeg uttalte da, at vort svar ikke var ment som ultimatum, og at noten kunde diskuteres paa den basis, at et eller andet av tallene kunde mindskes og et andet forhøies. Den britiske minister indrømmet paa min forespørsel, at noten var holdt i en forekommende og -elskværdig form.

Den danske minister, kammerherre Krag, kom dagen efter og takket for den avskrift av vort svar til Amerika, som han hadde faat. Krag mente, det var heldig, at vi hadde offentliggjort vort svar, naar Amerika først hadde offentliggjort sit. Han fortalte mig, at den tyske minister i Kjøbenhavn hadde talt med den danske utenriksminister Scavenius om Tysklands forhold til Norge. Den tyske minister hadde pekt paa, hvilken uheldig virkning det vilde ha i forholdet mellem de to lande, dersom Norge bøiet sig for det amerikanske krav om bare at utføre fisk til Tyskland. Scavenius hadde kraftig fremholdt Norges vanskelige stilling, pekt paa, at Norge maa ha indførsler av korn, og at Norge maa være berettiget til at disponere over sine varer. Krag viste mig det brev, han hadde faat fra Scavenius, og jeg bad Krag takke Scavenius for det gode forsvar, som han hadde ført for Norges sak.

Den svenske minister var ogsaa her og talte om vort svar, hvilket han fandt meget godt, og han mente, at det vilde være udmerket skikket til at levere de forskjellige regjeringer; men han var litt ængstelig for, at tyske aviser, nu naar svaret blev offentliggjort i sin helhet, kunde komme med mindre tækkelige bemerkninger angaaende enkelte punkter.

Den franske minister var her og sa, at han endnu ikke hadde faat læst grundig hele svaret, men han hadde heftet sig ved forskjellige punkter; blandt andet hadde han lagt merke til, at vi ogsaa vilde la Tyskland faa svovlkis. Han hadde for nogen tid siden forespurt i Paris om visse kvantiteter av ferrosilicium, kalciumkarbid, molybdænit og kalksalpeter, men faat nei. Nu spurte han, om saken med Amerika kunde være bragt i orden, om han hadde faat svaret ja, og om tyskerne hadde været tilfreds. Jeg svarte hertil, at paa grundlag av de kvantiteter, jeg hadde nævnt for de fire stoffer, vilde vi været villig til at slutte overenskomst med Amerika og meddelt Tyskland dette, men tilfreds vilde Tyskland ikke ha været.

Grev Hoyos, den østerriksk-ungarske chargé d'affaires, kom ogsaa for at tale om vort svar. Han hadde med megen interesse læst svaret og komplimenterte mig, fordi svaret var holdt i en værdig tone og aapent hadde lagt frem Norges opfatning. Han pekte paa, at der i vort svar ikke var medtat 9000 tons kjøtt av haafisk og sæl. Jeg svarte, at derom var der specielt telegrafert til Minister Nansen, idet vi hadde henstillet til Amerika at la de humanitære grunde være avgjørende, da det her gjaldt krigsfanger. Grev Hoyos hadde forskjellige bemerkninger at gjøre til vort svar, men ikke nogen ubehagelige.

Den tyske minister kom ogsaa for at tale om vort svar. Han fandt, at Norges svar var nobelt og adskilte sig meget heldig fra det amerikanske svar, som han syntes var alt andet end nobelt. Hintze, som medbragte vort svar allerede nu i tysk oversættelse - han fik svaret kl. 6 om eftermiddagen, og kl. 11 næste formiddag hadde han hele svaret oversat til tysk - spurte hvad svar vi ventet fra Amerika. Jeg sa, at det var meget vanskelig for mig at uttale mig om dette. Jeg vilde jo haabe, at Amerika vilde være imøtekommende, saa at vi kunde komme til en overenskomst med Amerika og derefter ogsaa med Tyskland. Jeg spurte Hintze, om han med sit gode kjendskap til amerikanske forhold kunde fortælle mig, hvad Amerika vilde svare. Han svarte straks ja, han kunde fortælle mig, at Amerika vilde ikke forkaste vort tilbud, men det vilde begynde at høkre om forskjellige tal og gjøre os tilbud med avslag paa forskjellige punkter. Dette vilde ske, fordi det var kjøbmændene i War Trade Board, som hadde med saken at gjøre. Dersom det hadde været mulig at faa denne sak forelagt for præsident Wilson personlig, var han sikker paa, at præsidenten vilde si: "Norge har gjort os, Ententen, saa store tjenester med sin flaate og sin eksport, at Norges tilbud skal vedtages uten videre.

Det var den 5. februar. Saa var det den 6. februar, at minister Schmedeman, den amerikanske minister, kom for at takke for den avskrift av vor svarnote, han hadde faat. Han hadde officielt at meddele, at det var en feil, naar det i enkelte aviser hadde staat, at den foreslaatte kvantitet kornvarer fra Amerika skulde være 200 000 tons. Det rigtige var 300 000 tons. Jeg gjorde Schmedeman opmerksom paa, at Utenriksdepartementet var klar over dette og allerede hadde sendt en meddelelse til pressen i sakens anledning. Derefter talte herr Schmedeman - og dette syntes at være hovedformaalet med hans besøk - om Amerikas offentliggjørelse av sin note. Schmedeman sa, at vi endelig ikke maatte ta Amerika ilde op, at noten var offentliggjort; dette var alt andet end et uvenlig skridt fra amerikansk side, men det hadde været ganske nødvendig for Amerika at gaa til offentliggjørelsen. Da jeg sa, at det ikke stod mig klart, at der egentlig hadde foreligget nogen nødvendighet, fastholdt Schmedeman, at der forelaa nødvendighet og paa henstilling fra mig var han villig til at fortælle mig grunden. Der hadde, paastod Schmedeman, i længere tid gaat rygter i Norge om, at en av de betingelser, Amerika opstillet for at levere Norge varer var, at en eller flere havner paa Norges vestkyst skulde avstaaes til bruk for den amerikanske flaate. Jeg sa Schmedeman, at Minister Findlay ganske visst hadde nævnt et saadant rygte likeoverfor mig, men jeg hadde ingen grund til at tro, at et saadant rygte skulde være utbredt og endmindre troet i Norge. Hertil svarte Schmedeman, at han godt kunde tænke sig, at folk undlot at nævne dette rygte til den norske Utenriksminister, men han var sikker paa, at rygtet var meget utbredt i store dele av Norge; i

hemmelighet vilde han betro mig, at det var høist sandsynlig, at rygtet var utbredt fra tysk hold.

Naar man hadde den opfatning, som Schmedeman fremstillet av dette rygte, saa hadde Amerika fundet, at det var den reelleste maate at tilbakevise dette rygte paa, det, som nu var gjort, nemlig lægge frem for offentligheten alle de betingelser som Amerika stillet for vareleverance. Enhver kunde da se, at noget spørsmaal om havneavstaaelse forelaa ikke. Til slutning uttalte Schmedeman, at Amerika fremdeles sætter megen pris paa Norge. Det vi forhandlet om, var simpelthen et forretningsanliggende. Den ene part gjorde et forslag, og om den anden part ikke kunde akceptere dette forslag, saa kunde forholdet mellem landene fremdeles vedbli at være det samme venskabelige som forut. Jeg forklarte ham, at vort svar ikke var noget ultimatum, men at diskussion endnu burde kunne finde sted, diskussion saaledes at nogen tal kunde formindskes og andre forhøies. Han uttalte, at han endnu ikke hadde hørt noget fra sin regjering, men han trodde jo, denne vilde fastholde, hvad den allerede hadde sagt.

Den 7. februar var den russiske chargé d'affaires grev Pilar her. Han fortalte mig, at han hadde læst vort svar til Amerika, hvilket han i og for sig fandt godt og vel utarbeidet, men han mente, at det ikke vilde bli os til nogen nytte. Amerika vilde nemlig ikke gaa ind paa at gjøre forandringer i nogen punkter. Det var jo klart, mente han - med sit ubekjendtskap til saken - at Amerika vilde stanse nikkelutførselen. Jeg fortalte ham, at den allerede var stanset og ikke vilde bli gjenoptat under krigen. Saa kom han med kobber. Jeg svarte ham, at ogsaa dette var ordnet, men saa spurte jeg ham, om det kanske var svovlkis, han hadde hørt noget om, og dertil svarte han, at dette var ogsaa en artikel, som ikke vilde tillades utført. Det var noksaa haabløst at tale med ham, for han kjendte ikke noget til saken.

---

8. februar kom den franske minister Chevalley her. Han fortalte mig at han nu grundig hadde studert vort svar og at han gjerne vilde tale med mig om forskjellige punkter, forinden han nu sendte rapport til Paris. Som en almindelig bemerkning vilde han uttale, at han syntes der var en truende tone gjennem noten. Jeg protesterte herimot og bad ham paapeke hvad han grundet denne mening paa. Han fremholdt da, at han fandt, der var en truende tone i noten, som specielt, efter hans mening, var rettet mot Frankrige, og det kunde siges, at der likesom laa under, at dersom Frankrige ikke gik ind paa det og det, saa faar ikke Frankrige mere nitrater. Da jeg tilbakeviste ham kraftig, pekte han paa de uttalelser i noten, som handler om en mulig kompensationspolitik. Jeg forklarte ham da, at om vi ikke fik nogen overenskomst til nogen kant, maatte vi sørge for at faa noget hjem for de varer, vi eksporterer. Chevalley fremholdt endvidere, at der i noten

var pekt paa de tjenester, Norge gjennem sin handelsflaate og sine eksportvarer hadde gjort og fremdeles gjorde ententen. Han sa, at den norske minister i Paris ogsaa til enhver tid fremholdt disse tjenester, men Chevalley mente, at man ogsaa her i Kristiania og i Paris fra norsk side glemte at nævne, at Norge hadde faat sig godt betalt, faat mange penge baade for sine varer og for sine skibe. Jeg fremholdt, at pengespørsmaalet var av mindre betydning, men at vi jo ogsaa maatte betale kraftig for de varer, vi fik. Sluttelig begyndte Chevalley at forhøre sig, om vi ikke kunde slaa av paa de tal, vi hadde nævnt Amerika. Han vilde privat høre, hvorledes man her i Norge vilde stille sig, om der fremkom et forslag - han sa ikke fra hvem - om 10 000 tons kalciumkarbid, 8000 tons norgessalpeter, 2000 ferrosilicium, nul molybdæn. Jeg spurte ham straks om hvor meget svovlkis. Han svarte, at svovlkis ikke maatte nævnes. Jeg forklarte ham da, at tyskerne var bekjendt med, at vi endnu holder paa at betale 3 000 tons kobber med svovlkis, men at Tyskland hele tiden har tænkt sig, at naar de 3000 tons er betalt vil Tyskland faa svovlkis i overensstemmelse med den avtale, som er truffen mellem England og Norge. Det er en betænkelig sak for os nu at si Tyskland, at de heller ikke faar svovlkis efter de 3000 tons kobber er betalt. Skulde der imidlertid komme et forslag om at sløife svovlkis og opretholde de øvrige kvantitetstal i vor note var det ikke utelukket at den norske regjering kunde ta et slikt forslag under overveielse.

Minister Findlay var her ogsaa 8 februar for at tale om en række saker. Han nævnte vort svar til Amerika og gjentok nu som før at det ikke burde været offentliggjort, men at man, om det ansaaes nødvendig kunde ha offentliggjort et utdrag. Han fremholdt nu som tidligere, at vore bemerkninger om nøitralitet kunde bringe os op i vanskeligheter og at overhodet offentliggjørelsen vilde hindre os i at gjøre forandringer i det vi hadde sagt. Jeg fremholdt nu som før, at det var Amerika som hadde gaat til offentliggjørelse og at det for os ikke godt var mulig at undlate offentliggjørelse blandt andet fordi det norske folk som hadde set det amerikanske forslag ogsaa kunde ha krav paa at faa kjendskap til hvad den norske regjering hadde at si. Saa indløp der fra minister Nansen et telegram den 9de februar. Det telegram lyder saa:

"Fra commission til norsk regjering: Efter mundtlig konferance de sidste dage med medlemmer av War Trade Board, blandt andet formand, hadde vi indtryk, Board var bestemt fastholde i sin helhet amerikansk forslag 19 december. Vi har imidlertid gjentagende og indtrængende fremholdt stillingen og stemningen hjemme og de sørgelige consequenser hvis det nu kom til brud hvilket vilde være uavvendelig hvis War Trade Board ikke lempet sine betingelser. Idag hadde Nansen møte med White og Chadbourne som av Board faat i opdrag utarbeide forslag til War Trade Boards svar. Før de bestemmer sig foreslaa for Board forslag 19 december fastholdt uten forandringer,

erklærte de ved et mellemforslag at ville gjøre et sidste forsøk paa at opnaa enighet med Norge. De viste mig utkast til memorandum, hvori stod følgende:

"Vi har gjennemgaat omhyggelig brevet (indeholdende norsk svar) og den hele situation og ser ingen grund Board forandre holdning. Vi er bestemt paa at tilraade Board at avslaa at ta under overveielse nogensomhelst forandring i sit forslag av 19 december, medmindre noget kan gjøres i de nærmeste faa dage i retning av følgende forslag: "Hvis De (Nansen) de nærmeste faa dage kan underrette os autoritativt om at Boards hele forslag av 19 december sammen med dets forslag om forsyninger vilde være tilfredsstillende for Norge og straks kunde optas i overenskomst, forutsat at Board modificerte betingelserne i følgende punkter: Norge tillates eksportere til centralmagterne saalænge overenskomst varer 8000 ton carbid, 8 tusen ton nitrat og tusen tons ferrosilicium,- saa vilde vi foreslaa Board modificere sit forslag i nævnte utstrækning."

Under nærmere drøftelse gik de ogsaa med paa at foreslaa, at alle artikler som skulde være forbudt utført til Tyskland skulde specielt nævnes, medens andre ikke specificerte og hittil til Centralmagterne utførte artikler fremdeles skulde tillates utført. En liste over forbudte artikler vilde de snarest opstille efter vor indleverte statistik over eksport til Centralmagterne og vilde gi mig den imorgen eller i overmorgen. Blandt forbudte artikler vilde blandt andet komme molybdæn, svovlkis og alle stoffer som brukes til ammunition, idet det blev sterkt fremholdt, at amerikansk opinion aldrig vilde tillate utført artikler som brukes til at dræpe amerikanerne. Til min invending at de blev allikevel nødt til at tillate utført stoffer til ammunition for eksempel jernmalm fra Sverige, og at vi utførte store kvanta saadanne til England og Frankrike, svartes for sidste punkts vedkommende, at de intet hadde at indvende, naar det kun gik ut over tyskere. Dette til belysning av herrernes ensidige og ulogiske standpunkt, som synes vanskelig at rokke længere end gjort. Vi skal telegrafere supplerende liste hurtigst men som det vil forstaaes maa norske regjerings svar gis om faa dage og maa ialfald være commissionen ihænde inden torsdag 14. hvis norske regjering overhodet finder overenskomst mulig og ønskelig paa antydede basis.

Den 11. februar indløp det i det netop oplæste telegram bebudede nye telegram. det lyder saa: Har igjen 9ende hat nyt møte med White og Chadbourne, hvorunder de efter ha overveiet mine indtrængende henstillinger i møter igaar og iforgaars erklærte sig fremdeles villig foreslaa svar W.T.B. overensstemmende nedenstaaende forutsat de inden torsdag mottok autoritativ meddelelse at dette vilde akcepteres av norske regjering. I motsat fald vilde de som før nævnt foreslaa svar av 19 december opretholdt uforandret.

Det mig underhaanden overrakte utkast til memorandum lyder saaledes:

"Det synes bare være nogen faa uavgjorte punkter mellem W. Tr. Board's brev 19 december og det norske svar anden februar. Det foreslaaes, disse uavgjorte punkter kunde opklares ved en overenskomst gaaende ut paa, at eksporten til Centralmagterne skulde begrænses til de artikler, som er nævnt i den opgave som er overrakt os som en complet liste over den virkelige export (undtagen fisk) for de første 5 maaneder 1917. Det foreslaaes endvidere, at denne export skal tillates i forholdsvise kvanta underkastet de almindelige begrænsninger som norsk brev anden februar gaar med paa og desuten underkastet følgende specificerte begrænsninger av aarlige kvantiteter:
Kalciumkarbid 8000 ton kalciumnitrat 8000 ton ferrosilicium 1000 ton jernmalm 40 000 ton zink 1000 ton alluminium 40 ton ingen husdyr eller produkter derav ingen gamle metaller ingen andre kvælstofsalt end ovenfor specificerte ingen molybdæn ingen svovlkis. Hvis efter avslutning av overenskomst Norge skulde ønske at eksportere til centralmagterne andre artikler ikke nævnte eller tillægskvantum av de begrænsede artikler, vil dette bli tat under velvillig overveielse, hvis nødvendighet kan paavises, men ingen saadan eksport maa finde sted uten forut erhvervet skriftlig overenskomst med W.T.B. Hvis norske regjering vil akceptere disse modifikationer av vort forslag 19 december og gi sin repræsentant bemyndigelse til at underhandle om og istandbringe en definitiv overenskomst vil W.T.B. avslutte saadan." Det blev med styrke uttalt, at dette var endelig og sidste forsøk fra Amerikas side paa at komme til enighet og undgaa avbrytelse av forhandlingerne. Lykkedes ikke det, saa hadde Amerika sin samvittighet fri i bevissthet om at ha gaat længst mulig i imøtekommenhet, og saa fik det i tilfælde briste. Amerikas forenede stater fraskrev sig ethvert ansvar for den situation, som da vilde indtræ. I forbindelse med dette finder jeg kanske at burde meddele, at W.T.Boards formand har uttalt i fortrolighet, at naar Boarden finder at burde strække sig saa langt som skedd, saa skyldes det ikke mindst A.F.S. præsidents paavirkning under refereren til min tidligere omtalte konference med præsident." Undertegnet Nansen.

Saken blev straks behandlet av regjeringen, hvor man fandt at burde gjøre betydelige indrømmelser overfor det fremkomne underhaands-forslag til løsning. Imidlertid var det klart, at en antagelse av dette forslag maatte fremstille sig som meget betænkelig av hensyn til vort forhold til centralmagterne. For at opnaa nogen orientering til den side hadde statsministeren og jeg en konference paa statsministerens kontor den 12te ds. med den herværende tyske minister og den østerrikske chargé d'affaires. Herunder overlevertes der de to herrer et memorandum av følgende indhold:

"Det fremgaar av de rapporter, som vi har faat fra minister Nansen i de sidste dage, at Amerika ikke vil gaa

med paa de av os nævnte kvantiteter, idet stemningen synes at være for en uavkortet fastholden av forslaget av 19.december, altsaa saaledes, at vi praktisk talt alene skulde utføre 48 000 tons fiskevarer aarlig til centralmagterne. Imidlertid synes dog efter Nansens rapporter den mulighet at foreligge, at den amerikanske regjering av hensyn til Norges vanskelige stilling skulde ville gaa med paa en ordning, hvorved holdes aapent for eksport til centralmagterne følgende kvantiteter:

Kalciumkarbid	8000	ton aarlig
Kalciumnitrat	8000	" "
Ferrosilicium	1000	" "
Jernmalm	40000	" "
Zink	1000	" "
Aluminium	40	" "

Den norske regjering finder at maatte opta et forslag i den retning til alvorlig overveielse.

Stillingen i Norge er nu den, at vi kan bli nødsaget til inden lang tid at ta hvilkesomhelst vilkaar for at faa korn. Efter de ovennævnte antydninger vil der endnu være holdt aapent for eksport til centralmagterne ikke ubetydelige eksportmængder, endog av artikler, som War Trade Board i sit forslag av 19.december har begjæret ikke skulde eksporteres dit. Dersom vi avslaar et forslag i den antydede retning, maa vi være forberedt paa, at vi kan bli drevet av omstændigheterne til at ta vilkaar, hvorved det visselig ikke vil bli os mulig at opretholde eksporten til centralmagterne i den utstrækning, som nu er antydet."

Disse to ministre, den tyske og den østerrikske, tok meddelelsen ad referendum, d.v.s. de tok det bare som en meddelelse, vilde ikke si noget bestemt, vilde ikke uttale nogen mening om disse spørsmaal, som var forelagt dem. De vilde underrette sine regjeringer, men vilde ikke uttale sig om, hvad deres regjeringer kunde komme til at ta for standpunkt. Paa direkte forespørgsel til minister Hinze, om han vilde anbefale en ordning paa det i memorandumet antydede grundlag overfor sin regjering, svarte han et ubetinget nei. Saken blev drøftet i utenrikskomiteen den 12te og 13de ds. Den 13de om formiddagen var den amerikanske minister hos mig og meddelte mundtlig paa sin regjerings vegne det samme forslag til en løsning, som Nansen hadde telegrafert om. Jeg vil understreke dette; for det har sin betydning. Som jeg har læst op, var det et par herrer i War Trade Board, som uttalte sig til Nansen om et saadant forslag. Ganske visst har ogsaa præsidenten i War Trade Board ogsaa uttalt sig; men det er bare uttalelser fra enkeltpersoner. Det har derfor sin største betydning at den amerikanske minister kom til mig og sa, at den amerikanske regjering staar bak dette, og gjentok forslaget nøiagtig med de samme tal som i det, Nansen fremlægger. Efter det har vi ret til at betragte det som et forslag fra De forenede Stater.

I utenrikskomiteens møte den 13de om aftenen fremla regjeringen utkast til instruks til minister Nansen. Det lød saaledes:

"I anledning av underhaanden fremkomne forslag til løsning hvorom ogsaa herværende amerikanske minister idag paa sin regjerings vegne har git mig mundtlig underretning beder jeg Nansen svare følgende: Norske regjering vil ændre sit tilbud av 2 februar derhen at eksport til centralmagterne (bortset fra 48000 ton fisk og fiskeprodukter) holdes aapen for 10000 ton kalciumkarbid 8000 ton kalciumnitrat 2000 ton ferrosilicium 40000 ton jernmalm 1000 ton zink 40 ton aluminium aarlig og saaledes at ingen husdyr eller produkter derav ingen gamle metaller ingen andre kvælstofsalter end ovenfor nævnte ingen molybdæn og ingen svovlkis skal kunne utføres til centralmagterne og saaledes at for ikke særlig nævnte artiklers vedkommende utførseler ikke skal foregaa i større aarlige mængder end svarende til utførselen i aaret 1917 saaledes som denne fremgaar av den statistik som idag telegraferes Nansen. Norske regjering gaar ut fra at amerikanske forslag er saa at forstaa at der ved siden av de nævnte begrænsede eksportkvanta jernmalm og zink ogsaa kan utføres de nødvendige kvanta av disse varer til kompensation for jern og staalvarer og raazink fra centralmagterne. Angaaende tallene 10000 ton kalciumkarbid og 2000 ton ferrosilicium henviser jeg herværende franske ministers antydning om fastsættelse saadan: kvantiteter se mit telegram 227. Det synes mig misvisende at lægge til grund for beregning utførsel alene 5 maaneders statistik, og at man billigvis bør lægge til grund eksporten for hele 1917.

Norske regjering forutser, at Norges forhold til centralmagterne ved at akceptere en saa betydelig reduktion av utførselen til disse lande vil vanskeliggjøres, og norske regjering mener, at yderligere nedsættelse eller begrænsning av eksporten til centralmagterne end ovenfor tilbudt vil være høist betænkelig og grunder denne opfatning paa samtaler, som stats- og utenriksministeren har hat med herværende tyske minister og østerrik-ungarske chargé d'affaires." I Stortingets komite fremkom der forslag om at svare under fastholden av vort standpunkt i note av 2den februar, men saaledes, at vi skulde stanse eksporten av svovlkis til centralmagterne og nedsætte eksporten av kalciumnitrat til 8000 ton og fastsætte eksporten av jernmalm til 40000 ton, dog saaledes, at heri ikke skulde medregnes den mængde som svarer til, hvad Norge faar i kompensation i jern. For dette forslag stemte 6 av komiteens medlemmer, mens 11 stemte mot. Regjeringens utkast vedtoges derpaa enstemmig med forbehold om at stemme alternativt over visse tal, og ved alternativ votering mellem tallene i utkastet og tallene i det amerikanske tilbud for kalciumkarbids og ferrosiliciums vedkommende vedtoges utkastets tal med 11 mot 6 stemmer, som avgaves for tallene i det amerikanske tilbud. Jeg har utskrift av protokollen og mener, at det for fuldstændighets skyld kanske er likesaa godt at læse op utskriften av utenrikskomiteens protokol i de to møter, som holdtes den 13de februar. Det var formiddag og

eftermiddag. Formiddagsmøtet: "Forhandlingerne angaaende overenskomst med Amerika fortsattes. Castberg fremsatte følgende forslag:

"Komiteen finder, at det nu foreliggende amerikanske tilbud, hvis det tiltrædes av De forenede staters regjering, bør antages som grundlag for en overenskomst."

Formanden fremsatte følgende forslag:

"Komiteen vil tilraade, at der svares imøtekommende paa det i Nansens telegram av 10de februar omhandlede nye tilbud fra U.S., forsaavidt man erklærer sig villig til helt at stanse eksport av svovlkis til centralmagterne samt til at nedsætte det i Norges svar av 2den februar til U.S. nævnte kalciumnitrat til 8000 ton. Likeledes er man villig til at fastsætte eksporten av jernmalm til 40000 ton, dog saaledes, at heri ikke medregnes den mængde, som svarer til, hvad Norge faar i kompensation i jern. Forøvrig finder man at maatte fastholde det standpunkt, som har faat sit uttryk i Norges svarnote av 2den februar."

Eftermiddagtsmøtet: "Regjeringen fremla utkast til henvendelse til Amerika, hvorefter Castberg frafaldt sit i formiddag fremsatte forslag.

Votering: For formandens forslag stemte: Aavatsmark, Buen, Finstad, Jacobsen, Lian og Mowinckel. Mot formandens forslag stemte: Aarrestad, Andersen Grimsø, Bratlie, Hagerup Bull, Castberg, Grivi, Konow, Michelet, Peersen, Tveiten og Blydt.

Regjeringens utkast vedtoges derefter enstemmig med forbehold om at stemme over tallene. Ved alternativ votering mellem tallene i utkastet og tallene i det amerikanske tilbud (for kalciumkarbid og ferrosilicium) vedtoges utkastets tal med følgende 11 stemmer: Aarrestad, Aavatsmark, Andersen Grimsø, Buen, Hagerup Bull, Finstad, Grivi, Jacobsen, Lian, Mowinckel, Tveiten. For tallene i det amerikanske tilbud stemte: Bratlie, Castberg, Konow, Michelet, Peersen og Blydt. Bratlie ønsket tilført protokollen, at han efter den sidste voterings resultat heller foretrak formandens forslag.

Formanden fremsatte følgende forslag: "Komiteen er enig i, at der gives centralmagternes repræsentanter en meddelelse i alt væsentlig overensstemmende med det av utenriksministeren idag refererte utkast." Forslaget bifaldtes med alle stemmer mot to: Castberg og Konow."

Det staar ikke i protokollen, men jeg vil gjøre opmerksom paa, at de mænd, som stemte for de amerikanske tal, altsaa de aller laveste, vilde, at der skulde gjøres alt mulig for at faa Nansen til at arbeide for høiere tal.

Dette var den 13de februar. Vi holdt paa til klokken 9, saavidt jeg husker. Derefter gik jeg op i departementet og telegrammet til Nansen blev da chifrert, saa det var færdig ved 12-tiden om aftenen. Han skulde ha det næste dag, men vi har 7 timers forskjel til hjælp, saa naar vi sendte det klokken 12, saa var klokken i virkeligheten 5 i Washington. Jeg gaar derfor ut fra, at Nansen har faat det

tidsnok. Der blev altså samme aften telegrafert til Washington overensstemmende med utkastet.

Som man ser er hovedforskjellen mellem det sidste amerikanske tilbud og det svar vi har git, at vi forbeholder for eksport til centralmagterne 10000 ton kalciumkarbid, mens det amerikanske forslag gaar ut paa 8000 ton, og 2000 ton ferrosilicium mot 1000 ton i det amerikanske forslag. Desuten har vi sagt til Nansen, at naar det heter, at vi kan eksportere 40000 ton jernmalm og 1000 ton zink, saa opfatter vi det som nettoeksport, saa vi altsaa desuten kan kompensere. Om vi faar jern fra Tyskland, saa skulde vi efter vor opfatning være berettiget til at sende jernmalm i tilsvarende kvanta ned og likesaa for zinkens vedkommende. Den raazink, som kommer hit og gaar tilbake i form av finzink, skulde betragtes som kompensation. Vi har pekt paa, at vi har den opfatning, at vi forstaar det amerikanske forslag saaledes. Det vil gjøre en betydelig forskjel i eksporten av jernmalm - hvor meget er ikke godt at sige, men jeg mener i alle fald at vi til at kompensere med de tyske jernvarer, vi haaber at faa, maa ha en 100000 tons. Det beror naturligvis paa, hvad vi kommer til at faa av jernvarer fra Tyskland. I utenrikskomiteens møter den 13. februar blev ogsaa behandlet spørsmaalet om at gi centralmagternes herværende repræsentanter en nærmere meddelelse angaaende de vilkaar, paa hvilke den norske regjering nu maatte være istand til at træffe avtale bindende for kortere eller længere tid, angaaende handelsforbindelserne mellem Norge og Tyskland. Der blev i utenrikskomiteen mot 2 stemmer bifaldt et forslag om, at komiteen uttalte sin enighet i, at der skulde gis centralmagternes repræsentanter en meddelelse i alt væsentlig overensstemmende med et av mig refereret utkast. Meningen er at vi skal by Tyskland at binde os saa langt, som vi med den oversigt over forholdene som vi nu har, kan gjøre det. Men vi maa naturligvis ikke binde os saa langt, at vi ikke kan møte de situationer, som fremtiden maatte medføre. Det amerikanske tilbud av 19. december gik jo ut paa, at vi bare skulde sende fisk til Tyskland. Saa kom vort svar, som dr. Nansen overleverte den 2. februar. Der nævnte vi op en række ting, som vi syntes vi maatte sende, og som vi hadde meget vanskelig for at undgaa at levere. Amerika hadde i sin note av 19. december greit og klart sagt, at for flere tings vedkommende, ferro silicium o.s.v., som kan brukes til fremstilling av krigsmateriel, maatte der ikke ske nogen export. Det har Amerika sagt i det, som er offentliggjort. Men Amerika har her forsaavidt gjort et tilbaketog, som det nu har tilladt os at sende baade ferro silicium, kalcium karbid og kalcium nitrat, men bare i smaa kvantiteter. Saa har vi til gjengjæld firet overfor Amerika. For kalcium karbid hadde vi sat 15000 tons, men Amerika har nu sat 8000, og endelig har vi forlangt 10000 tons. For ferro silicium hadde vi sat 4000 tons, Amerika byr 1000, og nu har vi sat 2000 tons. Man kan si, at dette er en høkerpolitik, og det kan vistnok

ogsaa være rigtig, men vi faar nu bøie os for dette, og naar Amerika har fundet at kunne gaa fra sit standpunkt, saa mener jeg det ikke er nogen skam for os, at vi har kunnet fire paa vore tal. Men jeg vil si den ting, at nu har vi firet svært meget, og jeg mener at saa meget som vi har firet nu, saa har vi ret til at vente, at Amerika akcepterer hvad vi har foreslaat. Jeg synes, det er rimelig. Jeg vil ogsaa nævne, at den amerikanske minister likeoverfor mig - jeg vil nødig det skal komme utenfor denne forsamling - erklærte sig ganske enig i, at den ordning som Norge nu hadde foreslaat var rimelig. Men han sa uttrykkelig, at dette naturligvis bare var hans egen mening; han hadde ingen bemyndigelse til at optræ paa regjeringens vegne. Personlig mente han den ordning var rimelig, og jeg mener, at vi nu har tøiet os saa langt, at vi ikke kan gaa længere den vei. Men den mørke side nu, det er den anden side, det er forholdet til centralmagterne. I et møte med den tyske minister og den østerrikske chargé d'affaires, da vi hadde laget disse tal, sa den tyske minister paa forespørsel rent og greit, at han ikke kunde anbefale et saadant forslag til sin regjering. Vi har siden talt sammen om dette hver dag, og jeg kan ikke si andet, end at jeg ser saken i den retning noksaa mørkt. Jeg kan ikke idag lægge mere frem angaaende det forhold her i Stortinget, men saasnart det blir anledning til det, skal jeg gjøre det. Men jeg vil ikke lægge skjul paa, at naar vi faar disse overenskomster med Amerika, bygget paa disse smaa kvantiteter, saa vil vi faa store vanskeligheter. Det er mange av vore fabriker, som da maa - om ikke helt ut stoppe saa dog næsten stoppe sin produktion. Det er fabriker som vil bli nødt til at avskedige om ikke alle saa i hvert fald de fleste av sine arbeidere av den simple grund, at de nu arbeider for export til Tyskland og saa faar ordre om, at de ikke kan exportere mere end en liten del til Tyskland. Og det kan føre os op i mange vanskeligheter. Det er ønskelig for os - jeg vil næsten si, det er nødvendig for os at faa en avtale med vestmagterne og Amerika, men faar vi denne avtale, vil vi faa mange og store vanskeligheter. Om denne traktat gjennemføres, vil vi faa mange og store vanskeligheter i vort forhold sydover. Det maa vi ikke lukke øinene for. Men Stortinget skal bli holdt a jour, saasnart noget foreligger i den retning.

Castberg: Jeg vilde gjerne faa knytte et par ord som kommentar til det referat, som utenriksministeren gav av voteringen i utenrikskomiteen. Det blev i det første av de møter, som var nærmere omtalt, fremlagt et forslag fra mig om, at Amerikas svar skulde akcepteres som grundlag for fortsatte forhandlinger. Efterat det forslag var fremlagt, blev der fremlagt et utkast av utenriksministeren til svar til Amerika, som gik ut paa det samme, men som avvek forsaavidt fra, hvad der i næste møte blev det endelige utkast, at, som det er oplyst, tallene for to av artiklerne blev løftet op fra 8000 til 10,000 og fra 1000

til 2000 tons. Dette utkast faldt sammen med vor opfatning, som mente, at det amerikanske tilbud burde vedtas som grundlag for en overenskomst. Det forslag, som jeg hadde fremsat, blev tat tilbake, idet det samme laa i en votering for regjeringens siste utkast med forbehold av at stemme for de amerikanske tal med hensyn til de to artikler jeg nævnte, altsaa 8000 istedetfor 10,000 og 1000 istedetfor 2000 for calciumcarbid og ferrosilicium. Jeg vil bare om begrundelsen av dette si, at den for mit vedkommende ikke alene var den grundbetragtning, som gjorde, at jeg i sin tid mente, at der kunde være føie til at vedta det første tilbud fra Amerika; at vi for vor egen skyld ikke skal utføre ammunitionsstof til Tyskland, som bruker det paa den maate det gjør overfor os - det var ikke paa det grundlag, men det var paa det grundlag, at naar der nu var gjort dette siste tilbud fra Amerika, som i den grad, som tilfældet var, var betegnet som det siste, og der var fare for, at hvis det ikke blev godkjendt, vilde Amerika falde tilbake paa sit svar av 19 december, saa stod det for mig som det forsigtigste ikke at knusle - for at bruke et uttryk, som blev benyttet fra forskjellige sider i komiteen - paa disse ting, som stod imellem, men akceptere dette tilbud blankt og bart, hvormed saken vilde være bragt iorden. Jeg finder det for øieblikket ikke nødvendig at si mere derom. Til forklaring av min votering sammen med hr. Konow mot at der skedde en henvendelse til centralmagternes repræsentanter i den retning, som utenriksministeren antydet, vil jeg gjøre opmerksom paa, at hvis jeg ikke misforstod den erklæring, som skulde avgis og formentlig er avgit til centralmagterne, saa gik den ut paa, at Norge paa en maate forpligter sig, kan jeg gjerne si, overfor centralmagterne til at holde fast ved de tal, som nu var nævnt i det amerikanske tilbud, saa at det blev som et tilsagn eller en pligt fra vor side overfor Tyskland. Min betragtning av forholdet var for det første den ting i og for sig, at vi paa denne maate blander en anden magt ind i forholdet, mens forhandlingerne paagaar med Amerika, men end mere dette, at vi paa denne vis bandt os - muligens bare for tre eller seks maaneder, det er endnu ikke opplyst av utenriksministeren, jeg siger muligens bare for den tid, men jeg frygter for, at vi bandt os overfor centralmagterne til disse tal. Nu hadde man i svaret til Amerika ikke medtat disse tal, som til Tyskland var nævnt, nemlig 8000 ton calciumcarbid og 1000 ton ferrosilicium. I svaret til Amerika var sat 10,000 og 2,000 ton. Mit ræsonnement var, at hvis nu forhandlingerne brister med Amerika paa grundlag av dette, og vi skulde bli nødt til, naar nogen tid er gaat, at be om at faa ta op forhandlingerne igjen, idet vi staar endnu mere i nødstilstand, end vi staar nu, og der skulde bli stillet os vilkaar for overhodet at faa forbindelse med Amerika, vilkaar, som ikke var saa imøtekommende som det, der er stillet os nu, vilde det kunne volde os vanskeligheter, at vi ikke da stod frit, men hadde bundet os likeoverfor

centralmagterne. Jeg vil ha nævnt dette til forklaring av den snaue oplysning om voteringen i specialkomiteen. Det er ikke min mening nu at ville ta op nogen debat om disse spørsmaal; men jeg vil føie til, at naar utenriksministeren brukte det uttryk i slutten av sit foredrag, at vi nu har tøiet os saa langt, at vi ikke kan gaa længer, saa har jeg grund til at tro, og jeg antar, utenriksministeren ikke vil benegte det, at han dermed mener de amerikanske tal i de punkter, hvor der er forskjel. Jeg tror, utenriksministeren uttrykkelig nævnte det tidligere i sit foredrag, men jeg bemerker det uttrykkelig, fordi det uttryk, han sist benyttet, muligens kan misforstaaes; det er ikke disse høiere tal 10,000 og 2,000, som skulde være noget ultimatum fra vor side til Amerika, men det gjælder de tal for disse artiklers vedkommende, som det amerikanske tilbud gaar ut paa. Det er præcisert i utenrikskomiteen, at saa er tilfælde, og det er derfor, jeg noterer det.

Det hadde været min forutsætning, at disse spørsmaal skulde ha været bragt ind for Stortinget, før svaret blev git. Slik som svaret nu blev, i hovedpunkterne paa to undtagelser nær en imøtekommen av det siste amerikanske tilbud, fandt jeg for min del i likhet med de øvrige medlemmer av komiteen ikke at burde motsætte mig, at svaret sendtes, uten at saken paany var bragt fore for Stortinget, av den grund at det blev præcisert, som det ogsaa er kommet frem i utenriksministerens uttalelse her, at svaret maatte avgis inden en bestemt tid, og fristen var saa kort, at der ikke var anledning til at forelægge saken for Stortinget, hvis den frist skulde holdes.

Præsidenten: Det var ikkje præsidenten si meining, at det skulde utvikla seg til nokon større debatt no, og præsidenten vil beda talarane ikkje aa koma for mykje inn paa saki. Svaret er alt gjeve, og saki vil verta fyrelagd for Stortinget, etter som ho gjeng vidare.

Bratlie: Jeg vet ikke, hvordan jeg skal forstaa præsidentens uttalelse sidst. Det blev jo referert for Stortinget, hvad der har passert i utenrikskomiteen, og de medlemmer i komiteen, som finder det nødvendig eller ønskelig at gi nærmere forklaring av sine synsmaater, maa vel gjøre det nu. Præsidenten sa, at saken vil bli tat op senere, derigjennem at det da vil bli referert for Stortinget, hvad der herefter passerer; men da vil der vel ikke bli befulgt nogen anden regel end nu og altså heller ikke blive ført debat om det, som er passert. Jeg skulde derfor tro, at det er rigtig, at man strax gjør de bemerkninger eller tilføielser, man har at gjøre, til det referat, som utenriksministeren har fremført. Jeg skal forsøge ikke at være for lang. Da denne sak forrige gang var fremme, - dengang da vi forberedte vort forrige svar til Amerika, - var jeg av den mening, at vi burde indta en noksaa fast stilling, at vi burde udtale os noksaa bestemt likeoverfor Amerika i de punkter, hvori vi ikke kunde

godkjende dets tilbud. Det, som blev resultatet, var, at det lykkedes at få ind i vort svar nokså bestemte uttalelser i de punkter, som refererede sig til den ene af de grunde Norge da anførte, nemlig at regjeringen av hensyn til bevarelsen av vort lands nøitralitet ikke kunde indgå på eller ikke ta ansvaret for det eller det. Derimot blev uttalelserne i vort svar paa de punkter, som refererede sig til vor anden hovedgrund, nemlig at vi maatte forbeholde fornødne kompensationsvarer i behold for vore nødvendige tilførsler fra centralmagterne, meget vage, - det var udenrigskomiteens flertals standpunkt, som, såvidt jeg forstod det, tiltrådtes af Stortinget. Ser vi nu paa det svar, vi senest har faat fra Amerika, så foreligger dette i to forskjellige telegrammer. Først fik vi et telegram af 8de februar. Deri imøtekom Amerika os i det første punkt, hvor vi hadde været bestemte, nemlig med hensyn til udførsel af kalciumkarbid, kalciumnitrat og andre stoffer i samme gruppe som dem. Og likeledes paa et andet punkt, hvor vi ogsaa hadde været noksaa bestemte, nemlig i dette at vi ikke kunde gaa med paa at forpligte os med hensyn til varer, som ikke var specielt nævnt i overenskomsten. Derefter kom der en dag eller to senere et nyt telegram, hvor Amerika videre imøtekom os også i et tredje punkt, hvor vi ligeledes hadde været bestemte, nemlig med hensyn til ret til udførsel til centralmagterne af jern o.s.v. Netop med hensyn til sådanne stoffer, som Amerika først havde sagt, at det ikke under nogensomhelst omstændighet kunde gaa med på udførsel til centralmagterne af, havde Amerika nu givet efter. Dette er efter min mening ganske betegnende; det viser, saavidt jeg formaar at se, at hvis Norge hadde holdt sig litt strammere ogsaa paa de øvrige punkter, vilde vi sandsynligvis ha faat et imøtekommende svar fra Amerika ogsaa med hensyn til dem, de gjaldt indrømmelser, som Amerika med meget mindre styrke havde fremholdt som umulige. Det blev imidlertid ikke gjort, og derefter faar vi nu bedømme stillingen. Efter det standpunkt, jeg tog forrige gang, hadde det været naturlig, at jeg nu hadde været med paa det forslag, som blev fremkommet i komiteen af hr. Mowinckel om, at vi skulde fastholde vore tal. Jeg finder det nødvendig at forklare, hvorfor jeg ikke gjorde det. Grundene er to. For det første den, at jeg synes, benene i virkeligheten var sparket unda det standpunkt, derved at vi forrige gang brukte saadanne vage uttryk om disse ting: vi henstillede tat under overveielse det og det, det var vanskelig for os at gjøre det ene og andet, Amerika vilde formentlig indrømme, at det og det var rimelig, o.s.v. Ved siden derav gjorde vi endvidere alt, hvad vi kunde, for at ingen utover i offentligheten skulde opfatte vort svar som et ultimatum; det var bare et forhandlingsgrundlag, tallene kunde der akkorderes om. Det hadde utenriksministeren uttalt, og præsident Mowinckel, som blev interviewet, udtalte det samme; hans interview blev tiltraadt av hr. Hagerup Bull og hr. Buen, og på denne måde blev det forklaret utover verden, før Amerika hadde drøftet vort

svar, at det var der prutningsmon paa. Da synes jeg, det vilde være et noksaa svakt standpunkt nu at komme og si, at vi staar paa vore tidligere tal allikevel; det stemte ikke sammen med det tidligere, synes jeg, og der var litet haab om at faa nogen til at forstaa, at det var et rimelig standpunkt. Det var min ene grund. Min anden grund var den, at jeg hadde følelsen av, at hvis vi vilde fastholde vore tidligere tal, maatte vi underbygge dem med statistiske opgaver over, hvad det er for nødvendighetsartikler, som vi maa ha fra centralmagterne, og ikke kan faa andetsteds fra, samt hvilke kvanta vi af den grund maa ha til disposition af egne varer som kompensation for disse tilførsler, naar vi gaar ut fra samme bedømmelse av, hvad der er nødvendighetsartikler, og omtrent samme målestok for vare mot vare likeoverfor centralmagterne som den, Amerika byder os i sit tilbud. Denne statistik hadde jeg bedt om og henstillet til regjeringen at skaffe, allerede da vi utarbeidet vor første svarnote, men det kunde ikke gjøres. Vi vet, at der er enkelte artikler, vi nødvendig maa ha fra Tyskland; specielt er nævnt kaligjødning til landbruket, det kan vi ikke faa noget andetsteds fra. Det viser, at vore tilførseler fra centralmagterne tildels er likesaa nødvendige som tilførsel af korn vestenfra; det er jo vor egen kornavl det her gjælder, den må vi holde oppe ved siden af tilførselen. Den statistik jeg før nævnte, kunde vi ikke faa forrige gang, og vi har ikke faat den nu; statsministeren har anført, at han ikke trodde, det vilde veie stort i Amerika, selvom vi kunde fremskaffet den. Jeg for min del har imidlertid den opfatning, at selv om det ikke vilde virke paa Amerika, saa vilde det ha virket paa den almindelige opfatning forøvrig verden over og git støtte for den betragtning, at vi maatte holde fast paa eksportfrihet for rimelige kvanta til centralmagterne. Men kunde vi ikke underbygge tallene paa denne maate, da synes jeg ikke, det var holdbart at staa fast ved dem. Det standpunkt, vi hadde indtat før, gav heller ikke anledning til det; det var i virkeligheten opgit paa forhaand ved vor tidligere stilling at stå fast på tallene som urokkelige.

Saa var det næste spørsmaal i komiteen nu, om vi vilde gaa med paa det som var anbefalet av regjeringen, nemlig at uttale, at vi i alt væsentlig akcepterer Amerikas tal sidste tilbud, dog så at vi vil ha frihed til udførsel af 2000 tons mere kalciumnitrat og 1000 tons mere ferrosilicium til centralmagterne end Amerika har tilladt. Amerika har imidlertid uttalt sig i sin sidste note saa bestemt om sit tilbud, at man næsten ikke kan tænke sig, at en stormagt kunde skrive saa til en anden stat og saa bakefter gaa fra det. Amerika, har sagt, at det er dets sidste og endelige forsøk på at komme til enighet med os; lykkes ikke det, - siges der, - saa har Amerika sin samvittighet fri og fraskriver sig ethvert ansvar, saa faar forhandlingerne gaa overende. Dette er virkelig saa bestemte uttalelser fra Amerika ligeoverfor os nu, at jeg

ikke synes det er rimelig, at vi skal ta resikoen for, at Amerika bliver stående ved sine ord og lader forhandlingerne gaa overende bare på grund af 2000 ton kalciumnitrat og 1000 ton ferrosilicium. Jeg hørte af utenriksministerens uttalelser senest, at resikoen kanske er mindre nu, end den var da vi behandlede sagen i komiteen. Men vi har den dog endnu; og jeg indser overhovedet ikke, at det er rimelig at resikere, at forhandlingerne kan gaa overende paa de 2000 tons kalciumnitrat og de 1000 tons ferrosilicium, når vi forøvrig svælger altsammen, som Amerika vil. Jeg tror ikke nogen i Norge eller andetsteds utover vil forstaa, at vi virkelig lader sagen briste paa det. Skal forhandlingerne med Amerika briste, så faar de briste paa saa store meningsforskjelligheter, paa saa store spørsmaal, at det er noget at slaas om, noget at sætte noget ind paa. Men vi må ikke, synes jeg - det var mig, som brukte dette ord i komiteen - knusle med bagateller; det vil ialfald ikke jeg være med på.

Hvordan er nu stillingen for os? Gaar det efter vort krav, vedtar Amerika det, som vi sidst har krævet - som vi alle haaber at Amerika vil gjøre, - ja, saa opnaar vi den ting, at vi faar 2000 ton mere kalciumnitrat og 1000 ton mere ferrosilicium at by centralmagterne, end Amerika før har tilbudt os. Det kan naturligvis være behagelig for utenriksministeren at si til centralmagternes repræsentanter: dere kan få litt mere end det jeg før har nævnt; men nogen større indflydelse paa centralmagternes opfatning og stilling ligeoverfor os tror jeg dog enhver vil skjønne, at dette ikke kan ha. Gaar det derimot ikke med vort sidste krav, hvad da? Svarer Amerika nei, da er vel Norge nødt til enten straks at gaa til Amerika og si: omforladelse, vi ber pent om, at dere allikevel vil vedstaa de tal som dere har budt os før, - Amerika siger nemlig i sit sidste tilbud, at det falder tilbake paa det forrige tilbud, dersom vi ikke nu vedtager uden videre ophævelser; da står Amerika ikke fast ved nogen av de tal mere, som det nu har tilbudt. Derfor bliver vi nødt til, hvis Amerika står fast, at gaa til Amerika og si: Vær saa snil at staa ved de før tilbudte tal allikevel. Dette vil vi formentlig være nødt til av den grund, at vi har tilsagt centralmagterne at indgaa en overenskomst med dem basert paa de tal, Amerika har budt; det vil naturligvis være en meget sterk forpligtende faktor, dersom der bliver spørgsmål om, at Amerika ikke længer vil stå ved tallene. Men det vil ikke være mærkelig for mig, efterat vi har avvist Amerikas tilbud, at maatte gaa til dem igjen og be dem om at tage tilbake det, de har sagt, og la os faa de nu tilbudte kvanta av naade allikevel. Eller ogsaa lar vi det briste. Overenskomst med centralmagterne bliver indgaat, sådan som jeg før har nævnt. Nu sier regjeringen, at den av forsigtighetshensyn ikke vil indgaa overenskomsten med centralmagterne for mere end 3 maaneder af hensyn til, at overenskomsten med Amerika endnu ikke er i orden. Vel, saa bindes vi altså i 3 maaneder og ikke

længer. Men før kan det ikke komme til nogen overenskomst med Amerika efter nye forhandlinger - og imens spiser vi paa de snaue beholdninger vi har. Da blir stillingen mere og mere vanskelig, og naar de 3 maaneder er utløpet, vil vi efter al sandsynlighet maatte akceptere de betingelser, Amerika byr. Men da kan vi likeoverfor centralmagterne komme i den stilling, som disse har akcentuert som den betænkeligste og for dem usmakeligste av alle, den nemlig at vi lader os drive af Vestmagterne tomme for tomme til at vike fra alle de standpunkter og tal, som vi overhodet har stillet op under forhandlingerne, tilsidst endog fra dem, som Amerika nu har stillet op og budt os. Da glir vi over til at bli rent avhængig av Amerika, saaledes at hele handelsforbindelsen med centralmagterne kan bli brutt. Det kan vi nu avværge, - hvis det overhodet er mulig at avværge det, - og opnaa en ordning til begge sider, dersom vi akcepterer Amerikas sidste tal, som de er. Vi kan da by centralmagterne, at vi ialfald vil bli staaende fast ved dem. Løper vi derimod nu den risiko, at Amerika kan gaa fra også disse tal, saa kan stillingen til centralmagterne bli den, som de har betegnet som den værste av alle, - dersom Amerika virkelig står fast og gaar fra tilbudet. Dette er de grunde, hvorfor jeg har stemt i utenrikskomiteen senest, saaledes som jeg har gjort. Jeg haaber - som jeg er sikker paa, at alle Stortingets medlemmer gjør det - at sagen maa gaa iorden, derved at Amerika vedtar, hvad regjeringen med utenrikskomiteens flertal har forlangt. Men skulde ikke det gaa, saa synes jeg rigtignok, at vi staar noksaa ilde; hele det grundlag, paa hvilket vi har fremkaldt bruddet, er da bare disse 2000 ton kalcium-nitrat og 1000 ton ferro-silicium, som jeg før har omtalt.

Statsminister Gunnar Knudsen: Jeg er enig med præsidenten, at det er litet hensigtsmæssig at opta en længere debat om dette spørsmaal iaften. Jeg tror, at det hadde været bedst, at man hadde indskrænket sig til referat av, hvad der er foregaat, og som utenriksministeren nu har meddelt. Men når der fra to hold er git forklaringer over deres standpunkt, saa finder jeg det nødvendig, at det ogsaa fra regjeringens side, som jo ogsaa repræsenterer de 11 i specialkomiteen, blir sagt nogen faa ord. Jeg skal være ganske kort, forutsat da, at det ikke blir en længere debat, hvor man er nødt til at gaa i detalj. Da faar jeg ta ordet igjen. Jeg vil da minde om, som jeg har sagt før, at det er regjeringens opgave at søke at vedlikeholde det gode forhold til begge de krigførende magtsammenslutninger, og det er ut fra disse betragtninger, at man maa se det, som her er sket. Vi har ment, at det tilbud, som kom fra Amerika, var snaut, og vi har det bestemte indtryk efter den mundtlige forhandling, vi har hat med de to repræsentanter for centralmagterne, som er her i Kristiania, at det vakte sterk misstemning. Vi mente derfor, at det var nødvendig, at vi gjorde vort yderste for at kunne faa bedre vilkaar end det, som er

tilbudt fra Amerika. Det er uttryk herfor, den note, som nu er sendt. Det er fremstillet, som det var en saadan ubetydelighet, dette, om man faar 2000 ton kalcium-karbid mere end tilbudt fra Amerika eller 1000 ton mere ferro-silicium, for centralmagterne. Nu, for det sidstes vedkommende maa jeg dog gjøre opmærksom paa, at forskjellen mellom 1000 og 2000 ton er 100 pst, og er det en artikel, som der lægges stor vegt paa i de lande, som mottar den artikel, saa vil man nok sætte pris at faa 100 pst mere end det, som hr. Bratlie hadde tiltænkt, og som han mente var bare noget "knusleri" at bestræbe sig for at faa. Det har været sagt, at man vil risikere, at dette blir forkastet av Amerika, og ikke alene forkastet, men Amerika vil falde tilbake paa sit bud av 19de december. Hertil kan jeg kun svare, at den note, som er sendt nu, er av samme art som de noter, den norske regjering har sendt før. Ingen av dem har været betegnet som ultimatum, uagtet jeg kan indskyte den parentes, at Nansen ved forskjellige leiligheter har git uttryk for sit ønske om at kunne si til den amerikanske regjering, at det var et ultimatum, men vi har ikke været enig heri. Naar det gjælder den slags spørsmaal som her, finder vi, at vi faar forhandle. Det kan naturligvis komme dertil, at det blir et ultimatum, at man altså ikke kan gaa længer. Men vi har ikke betegnet det som nu er sendt, som et ultimatum, og noten er for dem, som opmærksomt har fulgt med oplæsningen av utenriksministeren, avfattet saaledes, at den kræver svar. Selv om Amerika vedblir at bli staaende paa det standpunkt, som repræsenteres av deres tilbud, saa maa de svare. Vi har forlangt forklaring over visse ting. Jeg anser det saaledes noksaa utænkelig, at Amerika skal svare uten videre: nei, efter det svar som foreligger, vil vi ikke ha mere med Norge at gjøre.
Med hensyn til de forhandlinger, som er indledet med centralmagterne, om en lignende overenskomst som med Amerika, saa er det et uttryk for den samme tanke, som jeg atter og atter vil fremhæve, at vi vil søke at opretholde det venskabelige forhold til begge sider. Disse forhandlinger føres derfor samtidig, og det er vort ønske, at forhandlingerne med Tyskland ikke avsluttes, førend forhandlingerne med Amerika er avsluttet, og jeg har grund til at tro, at det skal la sig ordne. Naar det blev nævnt, at man i nødsfald kunde slutte en overenskomst med Tyskland paa 3 maaneder, hvis det brister med Amerika, ja, saa er der en mulighet for, at man kunde gjøre det; men det er ikke ønskværdig. Vor mening er, at man bør faa en avslutning samtidig til begge sider; derved skulde det gode forhold være betrygget, og det er som sagt vor opgave.

Konow: Jeg uttalte her sidste gang, denne sak var fore, at jeg kunde tænke mig muligheten av, at saken kom ind for Stortinget - at Amerika ikke var absolut avvisende, men at det kom med et modificert tilbud, og det var i grunden for det tilfælde jeg da uttalte mig. Nu skedde ikke dette, at

saken atter blev referert her i Stortinget til avgjørelse, fordi Amerika har sat en bestemt, meget knap frist. Det har sat en frist paa 4 dage. Inden den tid vilde det ha svar, hvis dette sidste underhaandstilbud skulde gjælde som Amerikas tilbud. Allerede det er noksaa betegnende. Man siger jo nu: "Nu faar Dere en frist til at bestemme Dere paa, 4 dage. Hvis Dere ikke har gjort det inden den tid, saa fastholder vi vort tidligere forslag; da gir vi intet efter i de krav, vi har stillet." Allerede derved præger noten sig som det sidste tilbud, som stilles os fra Amerikas side, som de sidste indrømmelser, som det gir os; og i selve noten, i selve det forslag som disse to medlemmer av denne kommission har stillet - det var kun to, det var ikke War Trade Board som institution, men det var to medlemmer av denne kommission; det er ogsaa betegnende, de vil ikke selv være ansvarlige for det, men de lar to mænd stille det tilbud - i det forslag om de bestemte mængder av de ammunitionsstoffe, hvorom forhandlingerne den hele tid har dreiet sig fra De forenede stater. Saa svarer regjeringen efter flertallets tilslutning Amerika med: "Ja, forøvrig vil vi gaa med paa det; men vi forhøier disse satser, hvortil den amerikanske kommission gjennem sine to medlemmer har tat bestemt standpunkt; vi forhøier dem med 2 000 tons karbid og 1 000 tons ferrosilicium." For mig stod det, som det var letsindig at risikere, at det hele sprang paa disse beløp - paa 2 000 tons karbid og 1 000 tons ferrosilicium. Det har ikke stor betydning for Tyskland; men det kan ha betydning for vort forhold til Amerika, i det øieblik det kommer med saa absolutte tal og kræver et svar inden 4 dage og siger: "Det er det sidste tilbud, og hvis Dere ikke tar mot det, saa faar det briste." Og det blir vor egen skyld, om det brister. Det siger de amerikanske medlemmer av War Trade Board. Da synes jeg som sagt, at det er letsindig ikke at akceptere det tilbud. Mere behøver jeg ikke at si her om denne sak. Naar der kommer en avgjørelse paa den note, som regjeringen har tilstillet Amerika, da blir det tidsnok at tale om saken i sig selv. Lykkes denne - jeg hadde nær sagt - manøvre, ja, da er det vel og bra nok; men farlig er den. Der er fare for, at vi kan støde paa skjær under den tvilsomme fart, som vi fører vort statsskib paa i disse trange farvande. Trange er de. Vanskelig er stillingen - det maa jo alle erkjende, jeg ogsaa; men spørsmaalet er, om man ikke da skulde navigere saadan, at man er paa den sikre side, og ikke styre saa nær ind paa de farlige baaer, at vort skib kan lide skibbrudd. I den stilling, vi er, med de knappe forraad, vi har, med den utsigt der er til, at der kommer til at herske nød i vort land, maa vi være forsigtige i vor navigering.

Med hensyn til forholdet til den tyske gesandt, da har jeg den hele tid uttalt mig mot, at man samtidig med disse forhandlinger paa en maate holdt den tyske gesandt à jour med, hvad der foregaar. Det er det, som jeg har imot, og man kunde gjerne ha ventet her 2-3 dage, indtil man faar

Amerikas endelige svar, før man hadde ilet med at tale igjen med den tyske gesandt. Der kunde tænkes muligheten av, at der fra Tysklands side blev meddelt paa en eller anden maate de amerikanske myndigheter, at man saadan underhaanden konfererer med dem om, hvad man kunde gaa med paa likeoverfor Amerika, og det tar sig ikke ut. Det var min opfatning av det. Derfor stemte jeg mot denne forhandling med Tyskland paa dette stadium. Man kan nok, naar sikkerhet for avslutning av overenskomst med Amerika er tilstede, forhandle med Tyskland. Paa det tidspunkt, da synes jeg, tiden er kommet.

Mowinckel: Jeg var ogsaa nærmest av den opfatning, at dette skulde være et referatmøte og intet videre, og jeg tror, det hadde været heldig, om det var blit det. Forholdet er jo det, at vi befinder os midt i forhandlinger med Amerika, venter paa svar. Saken er under utvikling, og det er derfor vanskelig at bedømme situationen slik, som den nu ligger an. Men i anledning av de bemerkninger, som er fremkommet, maa det være mig tillatt at si nogen ganske faa ord.
Det er greit, at det, som falder sterkest i øinene, naar man slik hører vort svar referert, er den omstændighet, at der ikke er større forskjel i disse tal end de par tusind tons, og man vil let ræsonnere slik, at var nu dette med tallene noget at la det staa paa? Dertil er at bemerke, at hvis forskjellen mellem det amerikanske tilbud og det norske svar utelukkende bestod i den talforskjel, saa var det litet at la det staa paa; men der er jo ogsaa en anden forskjel, og den er den vigtigste. Hvis amerikanerne ikke længer hadde nogen interesse av at slutte den overenskomst, der her er tale om, hvis War Trade Board desavouerer disse to medlemmers tilbud, saa vilde det skedd, selv om vi hadde akceptert tallene, idet der er andre viktige ting, - viktige nok til, at en overenskomst kan strande, - hvor der er forskjel i den norske og den amerikanske opfatning. Jeg behøver bare at nævne den ikke uvigtige ting, at vi hævder, at det, vi skal eksportere til Tyskland, skal baseres paa gjennemsnittet av et aars eksport, medens Amerika siger, at gjennemsnittet skal være for de 5 første maaneder. Vi hævder som en selvfølgelig forstaaelse, at i tillæg til de 40 000 tons jernmalm skal vi ha ret til at utføre kompensationsjern og kompensationszink. Det er i det hele tat - som hr. Konow sa - et vanskelig farvand, vi bevæger os i, og vi er nødt til at bedømme dette ut fra vor egen tro paa forholdene. Vi faar et tilbud fra Amerika, som tydelig viser, at Amerika har interesse av at faa en overenskomst istand med os. Saa meget maa vi ha lært i denne tid, at det er ikke for vore smukke øines skyld, at Amerika viser saadan imøtekommenhet. Det er, fordi det har interesse av, at forhandlingerne med Norge ikke brister. Derfor har ogsaa flertallet i utenrikskomiteen ment, at det kunde ta det standpunkt, som det har gjort i sit svar

- ikke akceptere blankt og bart Amerikas tilbud, men komme med et kontratilbud, hvor forskjellen mellem Amerikas standpunkt og vort ikke er større end tilfældet er her. Min mening i utenrikskomiteen har faat uttryk i det der fremsatte forslag. Jeg mente og mener fremdeles, at det hadde været rigtigst og mest værdig, at Norge stod paa de lave kvantiteter, som det hadde opgit i sit forrige svar, idet jeg dog var villig til at sløife svovlkisen, som jeg visste var et av de punkter, som Amerika la mest vegt paa, samt at reducere kalksalpeter til 8 000 tons, fordi det vistnok forholder sig slik, at vi ikke vil kunne eksportere mere end 8 000 tons til Sydmagterne. Ellers tror jeg, vor stilling hadde været sterkest, om vi hadde staat paa det svar, vi saa omhyggelig hadde utarbeidet, og som vi hadde offentliggjort. Det trodde jeg vilde ha været den klokeste stilling. Vel, det fik ikke flertal, og man har gaat til et svar, som er mere imøtekommende, end jeg vilde ha gjort det. Naar man taler om prutning, saa er det vistnok saa, at det er det; men det er jo ikke mere prutning fra vor side end det er prutning fra Amerikas side. Businessfolk som amerikanerne er, tviler jeg ikke paa, at de forstaar det, og at det har en vis reel betydning, det siger sig selv. Hvorvidt vi opnaar en overenskomst eller ikke, kan ikke et menneske idag si. Det avhænger av, om stemningen i Amerika idag er den samme, som da disse to herrer talte med Nansen lørdag eller søndag - det avhænger ikke av disse tal eller av vort svar, men av om interessen for en overenskomst med Norge er den samme, som den var forleden dag. Er den det, saa faar vi en overenskomst; - er den det ikke, saa faar vi den ikke, og det vil selvfølgelig i høieste grad være beklagelig - det siger sig selv. Der er ikke én nordmand, som ikke nu ønsker, at vi skal komme til overenskomst med De forenede stater. Men vi kan jo i tilfælde ikke av den grund tape motet. Vi maa forsøke, hvad vi da kan gjøre ut av situationen. Vi faar se forholdene i øinene, som de blir da ogsaa. Der hænder os det samme, som det er en mulighet for, at der hænder baade Sverige og Danmark - de har endnu ikke faat nogen overenskomst. Faar ikke vi den, vel, saa faar vi ta den situation op til overveielse. Og det forholder sig da ikke slik, som hr. Bratlie synes at mene, at den omstændighet, at vi kanske avslutter en overenskomst paa 3 maaneder med Tyskland paa basis av meget lave tal, skulde hindre os i, før de 3 maaneder var gaat, at opta nye forhandlinger med Vestmagterne. Jeg har tverimot den tro, at hvis forhandlingerne mellem Norge og Vestmagterne strander, slik at det ikke lykkes Vestmagterne at faa overenskomst istand med det neutrale land, som under hele krigen har vist dem det største venskap og den varmeste sympati og gjort dem de største tjenester, saa vil det trods alt, trods presseagitation, vække merkelige følelser hos Vestmagterne, og jeg tror, at hverken den engelske eller den franske eller den amerikanske regjering med tilfredshet vil se det bli resultatet av alle disse maaneders arbeide. Det er min

tro, og jeg tror videre, at netop derfor vil kanske chansen til at ta op forhandlingerne igjen ikke være saa daarlig, og jeg mener ikke, at vi behøver at vente 3 maaneder med det, tvertimot. Forholdet er det, at det ogsaa er andre omraader, hvor der nu i længere tid har været forhandlet med vestmagterne, og hvor vestmagterne er meget interesseret for at faa en overenskomst istand. Det gjælder det meget vigtige tonnage- og pengespørsmaal. Og det ligger da svært nær, hvis forhandlingerne med Amerika ryker, at vi til London sier: Nu ønsker vi ikke mere at drive disse specialforhandlinger om penge og tonnage; nu vil vi drive generelle forhandlinger om alt vort utestaaende med én gang for at se at komme til en overenskomst. Og jeg er ikke fjernt fra at tro, at vi da kanske staar sterkere, end vi i dette øieblik staar i Amerika. Saa vi behøver ikke av den grund hænge med hodet. Nu bebreides det fra hr. Konows side, at utenriksministeren har holdt den tyske gesandt underrettet om disse vigtige forhandlingers gang. Han beklaget det, han vilde ikke det skulde være gjort. Han er ængstelig for, at Tyskland kanske vil la Amerika forstaa det. Det behøver ikke Tyskland lade Amerika forstaa; det vet Amerika. I det svar, vi sendte paa mandag, staar uttrykkelig referert den samtale, statsministeren og utenriksministeren har hat med Tysklands gesandt, og jeg finder saalangt fra at det er uheldig, at vi har holdt Tyskland à jour, at jeg mener, det er overmaade heldig. Vi vilde staat svært daarlig, hvis vi hadde hemmeligholdt disse forhandlinger, som vi har ført med Amerika i denne tid. Da vilde kanske den overenskomst, vi muligens opnaar med Amerika, været os av overmaade liten fordel. Som sagt, alle haaber vi, at en overenskomst med Amerika kommer istand; men kommer den ikke istand, saa er det at beklage, men vi faar da med godt mod se ogsaa den situation i øinene. Jeg tror ikke, Norge staar sig paa - enten det gjælder mot syd, eller det gjælder mot vest - at drive en stadig vikende frygtens politik. Det tror jeg ikke, man staar sig paa, at hver gang vi tar et standpunkt, kommer de andre og underbyr os, og saa viker vi straks. Og netop forretningsfolk, som merker, at det er norsk politik, benytter sig av det. Jeg har i disse dage hat anledning til at sætte mig ind i de forhandlinger, som har været drevet mellem Norge og England, og fra folk i England, som har varetat Norges interesser, men som er saa sterkt engelsksindet, som man kan ønske det, har været sterkt hævdet, at Norge har tapt paa den stadig vikende politik, som har været drevet, og det er blit git Norge det gode raad nu endelig engang at sætte litt rygrad i de forhandlinger, der drives ogsaa med vestmagterne. Jeg har den tro, at vi faar en overenskomt med Amerika; men en ting skal man huske paa: den kommer ikke til at virke saa fort. Det er mange vanskeligheter at overvinde, forinden varerne kan komme i norsk havn. Der ligger faa varer disponible paa østkysten, saa faa varer, at vi i Amerikalinjen igaar fik meddelelse om, at vi neppe kunde

regne paa at faa nævneværdige kvanta av varer hjem til Norge før til sommeren. Saa det første, som maa optas, naar overenskomten kommer istand, det er selvfølgelig ogsaa at prøve paa at faa varer andetsteds fra end fra Amerika.

Buen: Jeg uttalte ved forrige anledning, da vi behandlet denne sak, dengang Norges svar var gaat til Amerika, at min forutsætning var, at man nu maatte være forberedt paa inden en nær fremtid at komme til den sidste station, m.a.o. at det ikke længer var rum for denne prutningsmon, og at man maatte være forberedt paa at staa paa det, som var sagt. Jeg sa endvidere, at svovlkisen var et spatium, og det hadde jeg selvfølgelig ingenting imot. Det vilde naturligvis også glæde mig, hvis det nu lykkes at komme til en overenskomst paa det grundlag, som her foreligger. Men det er aldeles rigtig, som hr. Konow sa, at farvandene er farlige, og at vi pligter at styre slik, at vi prøver at undgaa skjærene. Men de skjærene findes baade i syd og i vest. Vi undgaar ikke skjærene ved at sætte stevnen ind mot vestmagterne, for under den snuing kunde det nok være, at vi kom til at berøre et skjær allikevel. Jeg betragter stillingen slik, som om vi befinder os paa et saapesmurt skraaplan. Hvis vi lar os gli og gli og gli, saa risikerer vi at komme dit, vi ikke ønsker, og det er en farlig plads det at ligge i vestmagternes arme. Vi kunde komme til at bli kvalt der. Derfor er jeg av samme mening som præsident Mowinckel, at det vi pligter nu, det er at vise en viss motstandskraft overfor begge sider, likesaavel overfor vestmagterne som overfor Tyskland. Hvis vi ikke det gjør, saa risikerer vi to ting, Ja, vil folk si, vi faar mere tilførsel da, da er vi sikker paa at greie os med maten. Ja, hvis man det var, var det endda et sterkt argument. Jeg gad vite jeg, hvis vi bare faar forbindelse til den side, om vi overhodet faar noget mere mat for det. Hvis vi nu forlater den linje, vi hittil har holdt, dette under enhver omstændighet at opretholde forbindelsen til begge sider, saa maa vi ogsaa se den ting i øinene, at da tar vi parti i krigen, og da er det sandsynlig, at vi er der.

Likeoverfor det alternativ tar jeg heller, med aapent syn for al den forfærdelige lidelse, som da kan følge for vort folk, det standpunkt, at da skal forbindelserne brytes til begge sider. Det skulde være overflødig at gjenta dette gang paa gang, det er saa; men fra andre sider gjentages argumenterne stadig, og derfor blir vi ogsaa nødt til at gjenta dem.

Præsidenten: Naar det held paa at skriva seg talarar, og me hev ei stor sak, som absolut maa vera ferdig i kveld, vil eg aalvorleg beda talarane vera stutte, og præsidenten vil vidare fyreslaa, at tidi for dei talarar, som heretter skriv seg, vert sett til 2 minuttar.

Peterson: Jeg skal ganske vist uttale mig i meget korthet; men jeg kan ikke la være at si et par ord. Det er nemlig blit skik i alle disse saker, som her forelægges os - og som er av saadan betydning - at de forelægges os i referatform, og man uttaler stadig, at man ikke venter nogen diskussion om disse ting; de skal kun refereres, og saa skal man faa høre næste gang, naar der blir mere. Men der kan komme en dag, da der ikke er nogen næste gang, og der kan komme en dag, da de avgjørelser, som er truffet av utenrikskomiteen, blir avgjørende for vort lands skjæbne, og vi staar kanske her i Stortinget og har overhovedet ikke deltat i dem, det maa man ikke glemme. Jeg synes derfor, det er et noksaa rimelig krav, at disse spørsmaal blir forelagt og forelagt fuldstændig og gjerne forelagt ikke alene som et referat, som præsident Mowinckel uttalte, med tilføielse av, at saken var "under utvikling", men saaledes, at der kommer op en diskussion her. Det er meget godt og sundt, at der kommer op en diskussion. Gjennem denne diskussion vil vi, Stortingets medlemmer, faa en ganske anden oversigt, en ganske anden forklaring end ellers, og vi kan kanske da paa en ganske anden maate komme til at staa modne til at træffe den avgjørelse, som er nødvendig, naar utenrikskomiteen kommer til at si: nei, nu tør vi ikke ta ansvaret, nu faar Stortinget ta ansvaret. Det er det, jeg vil ha sagt; for jeg kan ikke tilbakeholde den bemerkning, at jeg finder, at Stortingets medlemmer i stor grad tilsidesættes av utenrikskomiteen i disse spørsmaal. Det kan være nødvendig, jeg bøier mig selvfølgelig for det; men det er ikke altid tilfredsstillende og kanske heller ikke altid i det lange løp heldig. Av den grund kan det litet nytte for os nu her, vi, som ikke tilhører utenrikskomtieen, at opta nogen realtietsdebat og si vor mening om disse spørsmaal. Ikke er vi spurgt om det, og vi har litet grundlag for det, efterat vi kun har hørt disse ting oplæst. Men jeg vil indtrængende henstille til utenrikskomiteen og til regjeringen at sætte sig ind i de følelser, som ogsaa kan bevæge sig hos os, naar vi beder om at bli underrettet, saaledes at vi ikke bare gjennem avisnotiser skal faa vite, at der er kommet svar fra Amerika paa et vigtigere spørsmaal, end der kanske har været oppe i hundrede aar, en ting, der, som det blev uttalt, kan gjælde landets fremtid i generationer, et spørsmaal, som vi under megen ængstelse og tvil ikke sa nogen ting om, da det blev forelagt forrige gang. Nu er der kommet svar fra Amerika, vi har set det i aviserne, vi faar det nu her. Jeg vil bede om, at vi i fremtiden, baade naar vi skal træffe beslutning, og hvis vi ikke skal træffe beslutning, saavidt mulig faar vite, hvad det gjælder, i tide og saa fyldig som mulig. Jeg vil ha sagt dette her. Jeg har længe tænkt på at si det. Men engang maatte jeg få si det.

Castberg: Jeg agter heller ikke at ta op nogen debat. Det var bare et par præciseringer, jeg vilde gjøre likeoverfor uttalelser, som er faldt. Jeg vil i anledning

av de uttalelser, som faldt fra hr. Peterson nu, si, at for mig staar det som tvilsomt, om det var rigtig, at der, da denne sak forrige gang forelaa, ikke blev æsket beslutning av Stortinget, naar vi nu ser, hvad der senere er kommet frem. Jeg vil tilføie, at oprindelig var det min hensigt - og der var flere, som indtok det samme standpunkt som jeg - at fremsætte forslag til uttalelse av Stortinget. Naar det ikke blev gjort, saa var det av den grund, som blev fremholdt fra alle sider, at Stortinget ikke burde engagere sig paa forhaand, engagere sig i denne sak paa et tidspunkt, da man endnu befandt sig paa forhandlingernes vei, og da det endnu gjaldt bare om et foreløpig svar. Men jeg vil ogsaa føie til, at i pressen og specielt i det organ, som anses - jeg vet ikke, med hva ret; men det er den almindelige opfatning - for at være regjeringens specielle organ, blev dette møte i Stortinget omtalt og Stortingets stilling til, hvad der videre skedde, fremstillet paa en høist misvisende og for Stortinget og saken selv høist uheldig maate, idet man gav almenheten indtrykket av, at Stortinget - Stortinget, som netop ikke vilde votere i saken, fordi det vilde staa frit - hadde godkjendt det, som dengang skedde. Jeg har forklaret grunden til, at jeg for min del har fundet i dette tilfælde, naar saken foreligger nu, at maatte gaa med paa at svaret sendtes, forinden det kunde forelægges Stortinget, fordi svaret maatte avgives inden en saa særdeles knap tid. Men jeg vil ikke tilbakeholde, at jeg om saken i sin almindelighet, hvad jeg antar vil være tilfældet med repræsentanterne iøvrig, ogsaa er enig i den betragtning, som repræsentanten hr. Peterson fremholdt.

Jeg bad forøvrig om ordet i anledning av andre uttalelser som er faldt. Det siges, for det første, at hvis forhandlingerne med Amerika nu brister, saa brister de paa andre ting i svaret end disse to tal, som er forskjellige i det norske svar og det amerikanske tilbud, nemlig paa forstaaelsen av, hvad der skal gjælde m.h.t. jernmalm og spørsmaalet om, at der ikke bør lægges 5 maaneder men et helt aar til grund i det punkt, hvor dette er nævnt. Hvad jeg vil præcisere er, at i svaret til Amerika er der om disse to punkter, efter hvad regjeringen har forklaret, med fuldt forsæt brukt slike uttryk, at det ligger i selve uttrykkene, at derom er man rede til at forhandle videre, idet det i det første er sagt at man forstaar det slik, at "forutsætningen" er det og det; i det andet punkt siges det, at det "forekommer os at være misvisende" at lægge 5 maaneder til grund, og at der billigvis bør lægges et aar til grund. I de punkter er der ikke nogen fare for, at det hele vil briste. Men der hvor vi siger absolut, at vi ikke gaar med paa de tal, som er nævnt fra Amerika, der er faren, og der er forskjellen i svarets uttryk. Saa siges det, at det avgjørende vil være stemningen i Amerika, naar dette vort svar forelægges, og ikke disse tal; men det er jo oplyst, at den amerikanske minister har meddelt vor utenriksminister, at det var den amerikanske regjerings forslag, ikke War Trade Boards,

endnu mindre disse to medlemmer av War Trade Boards forslag; men det er De Forenede Staters regjering, som stiller dette som et tilbud til Norge, og i diskussionen i utenrikskomiteen gik vi alle ut derfra som en sikker forutsætning, efterat utenriksministeren hadde oplyst dette. Endelig og for det tredje er det sagt, at det var aldeles i sin orden, og det burde ikke fremkalde kritik, at man holdt den tyske minister i Kristiania à jour, at man holdt ham underrettet - begge uttryk blev benyttet - om hvad der foregik i forhandlingerne mellem os og Amerika. Men det er ikke det som er gjort - selv derom kan der naturligvis være delte meninger - men hvad der er gjort er, at vi gjennem regjeringen paa forhaand har bundet os til de tyske myndigheter, at vi skal stille de og de kvanta av disse varer til raadighet for dem. Vi har ikke underrettet dem om, at derom forhandler vi med Amerika; men vi har underrettet dem om, at vi forpligter os overfor Tyskland til ikke at gaa lavere, og det er noget helt andet.

Bratlie: Jeg forstaar meget godt den tankegang, som kom til uttryk i hr. Petersons uttalelser, og jeg skal sige ganske kort, hvordan jeg opfatter sagen. Jeg opfatter den saa, at naar utenriksministeren kommer med en meddelelse i Stortinget som denne idag og som tidligere lignende meddelelser, saa har vi, som er medlemmer av utenrikskomiteen, ikke alene opfordring, men pligt til at supplere eller berigtige de fremkomne uttalelser, hvis vi finder føie til det, med alle de oplysninger, som vi anser nødvendige, for at Stortingets medlemmer kan bli fuldt orienteret med hensyn til de synsmaater, standpunkter og forskjellige alternativer, som har været fremholdt i komiteen. Derefter vil Stortingets medlemmer ha adgang til, om de saa ønsker, at be om, at saken maa bli utsat, for at de kan tænke nærmere paa det som foreligger, eller de har adgang til, om de er tilstrækkelig orienteret i øieblikket, strax at fremsætte forslag vedrørende sagens realitet. I ethvert fald vil de være saaledes orienteret for fremtiden, at om det senere kommer til et avgjørende tidspunkt, da regjeringen ber om Stortingets bestemmelse, saa vil Stortinget vite, hvad det har at bygge paa, vite hvad der er passert forut, og vite hvilke standpunkter der har været indtat før.

Dette er mit syn paa saken, derfor har jeg også bedt om ordet idag for at forklare mit standpunkt, min opfatning og min votering i komiteen, sådan som jeg har gjort.

Jeg bad forøvrig om ordet nu i anledning av hr. Mowinckels uttalelser, som forbauset mig ikke saa litet. Han sa til at begynde med, at det vistnok kunde se ut som bagateller dette med de 1000 og 2000 tons, men det var ikke de værste uoverensstemmelser mellem os og Amerika, sagde han, - der var noget ganske andet, som var det vigtigste, nemlig uenighed om, hvorvidt man skal bruke statistik for et aar eller for 5 maaneder og spørsmaalet om ret til export af jernmalm. Hr. Castberg har allerede

nævnt, at dette med statistiken ikke er noget spørsmaal, som forhandlingerne kan staa eller falde paa - det tænker jeg også enhver vil forstå af sig selv; der er heller ikke brugt sådanne uttryk om dette, at det på nogen måde er noget stridsspørsmaal. Og ganske det samme gjælder med hensyn til jernmalmen; heller ikke den er i virkeligheten noget stridsspørsmaal. I det tidligere svar, vi fik fra Amerika, stod det, at Amerika ikke vilde tillade nogensomhelst utførsel av jernmalm til Centralmagterne fra Norge. Vi anførte da, at vi av hensyn til bevarelsen av vor nøitralitet ikke kunde gaa med paa dette. Saa svarte Amerika nu sidst, at vi kunde faa lov til at eksportere til centralmagterne 40 000 tons jernmalm: Men dette svar er ufuldstændig og derfor uklart; det staar nemlig ikke, om disse 40 000 tons jernmalm er et kvantum, vi skal ha lov til at utføre til centralmagterne, utover hvad vi faar igjen av jern fra dem i maskiner o.s.v., eller om det er meningen, at i de 40 000 tons skal indgaa ogsaa kompensation for jernet i maskiner eller andre varer, vi faar indført, - isaafald vil vistnok de 48 000 tons malm være utilstrækkelig bare hertil. Derfor er det sagt i vort sidste svar til Amerika, at vi gaar ut fra, at Amerikas tilbud er saa at forstaa, at vi først kan kompensere, bytte ut jern mot jern, samme kvantitet jern i malm som det jern vi modtager fra Tyskland, og derefter have ret til udførsel af 40 000 tons malm. Dette er da intet stridsspørsmaal, hidtil ialfald, som forhandlingerne kan strande paa, eller som der i komiteen overhovedet har været tale om kunde være avgjørende, aldeles ikke. Dernæst vil jeg sige, at enten har jeg uttalt mig uklart eller ogsaa har hr. Mowinckel misforstaat mig, naar han mente, at jeg hadde sagt, at naar Norge har indgaat en 3-maaneders overenskomst med centralmagterne om tilførsel til dem efter de tal Amerika har foreslaat, saa kunde vi ikke opta forhandlinger med vestmagterne i løpet av disse 3 maaneder. Nei, jeg sa, at vi var bundet til ikke at træffe avtale med vestmagterne, og det vil man nødvendigvis være; dette har ialfald været min mening; hvis jeg sa noget andet, saa har det været en forsnakkelse. Endelig akcentuerte hr. Mowinckel gjentagende dette, at naar han hadde indtat det standpunkt han indtager ogsaa nu, saa var det, fordi det var det værdigste for Norge at staa fast paa de engang opførte tal og ikke la sig drive fra dem. Men jeg vil da virkelig spørge hr. Mowinckel, hvorfor han lot sig interviewe og forklarte, at man ikke maatte tro, det, som stod i vor forrige svarnote, var faste standpunkter og krav fra Norges side. Derved har han, som jeg sa før, været med paa at slaa benene undav det, som jeg ellers gjerne vilde været med paa at opretholde sammen med ham; det er en av de faktorer, som har spillet ind for mig, naar jeg ikke har kunnet opretholde det nu. Jeg synes, at hr. Mowinckel ved den anledning i ethvert fald burde ha lagt til: min personlige mening er den, at der skal meget sterke grunde til, for at Norge skal kunne vige af fra det, som vi her

har foreslaat. Hadde hr. Mowinckel sagt det, da hadde vi staat bedre; men uttalelserne gik ut paa, at ingen maatte forstaa vort svar som noget ultimatum, det var et forhandlingsgrundlag, som vi naturligvis da kunde prutte om, - det var ikke hr. Mowinckels ord, men det var indholdet.

Konow: Jeg forstaar saa godt hr. Petersons uttalelser. Det var en repræsentant, som idag uttalte til mig: Vi maa tilslut danne et arbeider- og soldaterraad likeoverfor utenrikskomiteen for at faa styrtet den, for vi faar ikke høre nogen ting før sakerne er avgjort. Jeg forstaar det godt; men det ligger i selve institutionen. Vi har ingen indstillingsret. Hvis vi hadde det, og hvis vi fastholdt, at om enhver vigtig sak skulde der ganske kort komme indstilling fra utenrikskomiteen, da var saken en anden, og det bør ske. Det bør være en forpligtelse for utenrikskomiteen at fatte sine beslutninger under ansvar og la sine beslutninger forelægges Stortinget. Kanske dette sidste tilbud fra Amerika kunde ha været lagt frem for Stortinget - nogen lang debat kunde der ikke ha været om det, men det kunde ha været oplyst, saa Stortinget hadde kunnet fatte en eller anden beslutning itide. De samme oplysninger som var git utenrikskomiteen kunde kanske været git Stortinget.

Hr. Mowinckel sa, at vi maa da ha en vis rygrad, og hr. Buen sa, at vi maa ha en vis motstandskraft. Ja, skal rygraden være de 2000 tons med karbid og de 1000 tons med ferro silicium, saa er det en meget svak rygrad; da var den sterkere den første vi stillet forlangende om, 4000, men det har man altsaa slaat ned til 2000 - og man forlangte 15000 tons calcium carbid, det har man slaat ned til 10 000. Kan d'herrer nøie sig med en slik rygrad, saa siger jeg velbekomme, jeg tror ikke, den er saa sterk. Jeg tror netop det vil gjøre et daarlig indtryk i Amerika at man firer ned, men ikke helt ned, 2 000 og 1 000 tons imellem for at vise at man har en viss motstandskraft og for at vise at man har rygrad. Og saa kan man si som Mowinckel sa: Hvis den situation indtrær, at vi ingen overenskomst faar, da faar vi se den sak i øinene. Vi faar møte situationen saadan som den foreligger. Men det er daarlig trøst, hvis folket lider sult her i landet. Hvad skal menneskene leve av i dette land saa dyrt som alt er, naar brødet slipper op, eller naar det blir knapt med det, saaledes at de ikke blir mætte. Da er der liten trøst i at vi skal se det i øinene. Vi faar tidsnok se det, og vi faar tidsnok erfare følgerne av den politik som er ført.

Sparre: Hvis jeg ikke forstod utenriksministeren feil saa er allerede det svar, som her er tale om til Amerika sendt. Det er kun refereret her i Stortinget, saa det som er foregaat her nu, det er vel nærmest hvad vi kan kalde en efterbehandling i utenrikskomiteen efter at saken allerede er avgjort, hvor medlemmerne formodentlig gjentar de argumenter som de har anvendt likeoverfor hinanden

under den egentlige behandling i utenrikskomiteen. Saa forsaavidt har naturligvis ikke jeg nogensomhelst grund til at lægge mig op i det. Men der er en formel side ved denne behandlingsmaate som jeg skal fæste opmerksomheten ved. Efter at vi sisst hadde hat svaret til Amerika for os i Stortinget og vi hadde uttalt os, nogen uttalte sig for og nogen uttalte sig mot, og ingensomhelst avstemning hadde fundet sted, og der blev betonet fra alle sider at Stortinget skulde staa frit, da hændte det, at man siden den tid i pressen stadig har set fremholdt, at Stortinget praktisk staar enstemmig i denne sak, staar enstemmig bak det svar som er git. Det har gaat saa vidt, at der i en avis stod, at nu har Stortinget sendt sit svar til Amerika. Stortinget er ikke tjent med det. Jeg forutser, at nu, kanske imorgen, kanske iovermorgen og de dage derefter, faar vi ogsaa høre, at nu staar Stortinget enstemmig bak det svar som vi ikke har kjendt før idag og som allerede er sendt. Det faar vi vistnok se. Jeg vil henstille til præsidenten at der meddeles offentligheten, at Stortinget ikke har tat stilling hverken til det tidligere svar eller det svar som nu er git. Det er en simpel retfærdighetssak mot alle os menige her i Stortinget som ikke har været med paa disse ting. Saavidt jeg forstod Petersons uttalelser, var det visst ikke hans mening at kræve, at enhver av disse utenrikske saker, som er under behandling i regjeringen og utenrikskomiteen, skulde forelægges Stortinget. Hvis det er hans mening er jeg uenig med ham, for min mening er, at de ting har vi lagt i regjeringens og utenrikskomiteens hænder, og da faar de ialfald i de aller fleste tilfælde ta avgjørelsen; det blir ikke Stortingets sak. Men forsaaavidt som han mente, som jeg forstod ham, at enhver positiv meddelelse, enhver underretning av betydning, som kommer her til landet, burde Stortinget kjende like godt til som f. ex. pressen, og at hvis en sak er av den beskaffenhet, at den bør forelægges Stortinget til endelig avgjørelse, da bør det gjøres i saa betryggende former og saa betids, at vi faar tid til at ta grundig standpunkt til saken og faa grundig oversigt over den - da er jeg fuldt ut enig med ham. Men jeg for min del forlanger ikke paa nogensomhelst maate at Stortinget skal blande sig ind i sakerne og aller mindst i hvert enkelt led av en sak under forhandlingerne; men hvad jeg vil henstille til præsidenten at gjøre det er, at det maa komme klart frem for offentligheten, hvor langt Stortinget har tat standpunkt og hvor langt Stortinget ikke har tat standpunkt til de svar, som nu er git Amerika.

Præsidenten: Dei talarane, som no kjem, hev tvo minuttar.

Mowinckel: Jeg kan godt forstaa, at Stortingets medlemmer synes, at det vilde være heldig, om disse sake kunde forelægges dem til drøftelse, og det er ogsaa utenrikskomiteens opfatning, at saa ofte det kan la sig

gjøre og saa hurtig det kan la sig gjøre bør sakerne forelægges denne forsamling. Men utenrikskomiteen er jo nedsat, forat Stortinget kunde ha et organ, hvem utenriksministeren og regjeringen stadig kunne konferere med i paakommende tilfælde, og det sier sig selv, at det at drive utenrikspolitik medfører nødvendigheten av hurtige svar og hurtige beslutninger, av diskussioner, hvor en avgjørelse maa træffes i en fart, og hvor det vil være aldeles umulig at faa saken bestyrket eller forkastet av Stortinget i hvert enkelt tilfælde. Det vilde da være meget bedre, at Stortinget igjen ophævet utenrikskomiteen og selv nedsatte sig som utenrikskomite, saaledes at det var Stortinget som blev sammenkaldt og ikke utenrikskomiteen som blev sammenkaldt til drøftelse av disse spørsmaal. Om det vilde være praktisk og hensigtsmæssig er en ganske anden sak - jeg tror det ikke. Det vigtigste spørsmaal, vi har hat, blev forelagt Stortinget; det var spørsmaalet om svaret til Amerika. Det blev forelagt Stortinget før det gik, og der blev en diskussion om det spørsmaal. Der blev ikke foretat nogen votering, men d'hrr som opponerte mot det svar, for dem stod det selvfølgelig frit, hvis de tilla sin opposition saadan betydning, at kræve votering om tilslutning eller fraraading av det svar. Jeg mener at det var overordentlig heldig for landets skyld, at det ikke skede. I et saadant tilfælde faar efter min mening hensynet til landet gaa foran hensynet til de, som er uenig. Det var ganske klart at diskussionen og stemningen baade i utenrikskomiteen og i denne forsamling, at det store flertal baade i utenrikskomiteen og forsamlingen gav sin tilslutning til svaret, og det sier sig da selv, at det er heldig at det svar utad til virker som Norges svar. Hvordan vilde det ha virket, om man hadde fulgt hr. Sparres eiendommelige raad idag, at la tilflyte offentligheten -- Præsidenten bruker klubben. Jeg maa be om at faa dispensation fra bestemmelsen om 2-minuttergrænsen. Det er ganske umulig for mig i den stilling jeg staar i utenrikskomiteen, naar der kommer diskussion i den bredde som der nu gjør, at bli færdig paa 2 minutter.

Præsidenten: Med Stortinget sitt samtykje hev talaren ordet.

Mowinckel: Hvorledes vilde man ha staatt, hvis det offentlig var kommunikert til pressen, efterat man ikke hadde gaatt til votering, at i Stortinget hersket der meget delte meninger om svaret, saaledes at almenheten hadde faatt det indtryk, at Stortinget praktisk talt var delt i 2 grupper. Jeg vil si, at hvis det skulde ha været tilfælde, hadde det været uforsvarlig av d'hrr i oppositionen ikke at kræve votering, for det føler jeg mig overbevist om, at votering i den sak vilde ha vist, at der var en overordentlig sterk majoritet i denne sal for det svar som blev sendt til Amerika, og da hadde det været hundrede gange bedre, at dette var kommet frem, at der var

en stor majoritet og en liten minoritet, end at det var blevet kommunikert til pressen at denne sak var drøftet i Stortinget, men ikke var forelagt Stortinget til avgjørelse, og at der hersket delte meninger. Hvor uenig man kan være her, saa bør vi, naar det gjælder vor optræden utadtil, staa som en samlet nation. Det er min overbevisning, at netop den omstændighet, at vestmagterne fik indtryk av at der bak det svar til Amerika stod en samlet nation, har gjort, at det svar er blevet mottat paa den maate det er. Vestmagterne har for engangs skyld skjønt, at nu var det alvor fra Norges side, nu mente vi noget, og derfor sa vi det. Og det er mig hartad ubegripelig, at man, som tilfældet er fra hr. Bratlies side idag, kan paastaa, at jeg i det interview jeg fremkom med til "Bergens Tidendes" korrespondent skulde ha svækket Norges stilling. Jeg har det indtryk - og det har jeg faatt bekræftet underhaanden - at jeg tvertom har styrket den. Det er hævdet fra hr. Bratlies side, at jeg sterkt understreket, at det var ikke noget ultimatum. Nei - jeg gjorde ikke det. Jeg har atter igjen faatt fat i, hvad jeg sa, og jeg synes at jeg saa sterkt som mulig understreket, at det var efter nøie og alvorlig overveielse at det svar var git og Norge stod enig om det; men jeg kunde paa den anden side desværre ikke si, at det var et ultimatum. Der staar her:

"Jeg synes den norske svarnote gir et rolig og værdig uttryk for Norges berettigede ønske. Den peker paa, hvad der er ydet og ydes ententen av tjenester og ofre og fremholder paa den bakgrund klart og bestemt de hensyn Norge maa kræve respekteret.

Alle nordmænd nærer et inderlig ønske om, at venskapet og sympatien Norge og Amerika imellem maa opretholdes, men er paa den anden side fast besluttet paa at bevare den nøitralitet, som under hele krigen har været maalet for vor politik. Det princip i de nøitrale staters opfatning av sin retsstilling, at hvert land har fuld adgang til at disponere frit over sin eksport av landets produkter, maa selvfølgelig fastholdes, men krigens haarde virkelighet nødvendiggjør ogsaa her, at der tages praktiske hensyn til begge sider. Stans av varebytningen landene imellem er nemlig blit et av de virksomste midler i denne krig."

Præsidenten bruker klubben.

Mowinckel: Jeg vil spørre, hvorfor præsidenten banker!

Præsidenten bankar, avdi han vil henstilla til talaren heller aa krevja ordet seinare. Præsidenten kann ikkje godt gjera undantak for hr. Mowinckel.

Mowinckel: Jeg forstaar ikke, hvad præsidenten mener. Er jeg ikke midt i min utredning?

Præsidenten meinar, at præsident Mowinckel fær underkasta seg dei same regler som andre.

Mowinckel: Er ikke Stortingets samtykke indhentet til, at min tid ikke skulde bli begrænset? Jeg forstod det saa, at præsidenten indhentet det samtykke. Er det ikke indhentet, vil jeg henstille til præsidenten at indhente det. Jeg synes, at dette er for vigtig til, at skal jeg avbrytes midt i min utredning.

Præsidenten vil beda talaren avgrensa seg mest mogelegt.

Mowinckel: Er ikke Stortingets samtykke git?

Flere repræsentanter: Jo.

Mowinckel: Hvorfor avbryter da præsidenten mig? Med hvilken ret?

Præsidenten synest, det vart for langt.

Mowinckel: Om det er for langt, naar der ikke er begrænset taletid, er det mig, som faar avgjøre. Jeg synes, det er noksaa hensynsløst at avbryte mig midt i min utredning, jeg synes, det er i høi grad hensynsløst. Jeg gaar videre:

"Men naar et land nødes til at stanse en varebytning, opstaar derved en betydelig fare, idet en saadan forskyvning av den tilvante handel vil kunne forrykke dets politiske nøitralitet og derved formørke utsigterne til at bevare freden for landet. Dette har været en av de ledende betragtninger ved avfattelsen av svaret til Amerika.

Den norske regjering er fuldt opmerksom paa, at vestmagterne til gjengjæld for de tilførsler, som nu loves os, og som er nødvendige for os, medrette bør tilstaaes en væsentlig del av vor eksport. I overensstemmelse hermed vil ogsaa, hvis en overenskomst kommer istand, den aller væsentligste del av eksporten gaa vestover. Man kan regne med, at vor eksport til vestmagterne blir ca. 1,700,000 tons, altsaa et meget større kvantum, end den varemængde, som stilles os i utsigt.

Hertil kommer de uvurderlige tjenester og ofre, som vor handelsflaate bringer og har bragt vestmagternes handel.

Der er intet, som utelukker samarbeide paa grundlag av de to noter og al sandsynlighet taler for, at en handelsoverenskomst maa kunne komme istand mellem Norge og Amerika.

I Norge har svarnoten utvilsomt vundet alle nordmænds tilslutning, saaledes at det hele folk staar bak det ønske at opnaa en handelsoverenskomst med Amerika, som gjør det mulig baade at bevare vor nøitralitet og sikre landet mot sult."

Det var det, jeg sa, og jeg synes for min part, selv om jeg læser det nu med den kritik, som jeg lægger paa det, efter at ha hørt hr. Bratlies beskyldning, at det ganske kraftig og bestemt understreker fastheten i det norske

svar, og jeg har hat den glæde at faa tilslutning av en mand som hr. Hagerup Bull, der sier:

"Jeg er i alt væsentlig enig i præsident Mowinckels uttalelser. De præciserer paa en uttømmende maate de synsmaater, som er gjældende i vort forhold til vestmagterne."

Dette var altsaa, hvad jeg har sagt, og jeg synes, det er bra, at jeg har faat anledning til at referere det her. Det er i virkeligheten mit syn paa disse saker, at hvordan vi end mener det underhaanden, hvad vi end maatte mene her i vor diskussion, bør vi utadtil søke at underbygge saa sterkt, vi kan, vor opfatning, og jeg tror altsaa, jeg føler mig overbevist om, at hvis vi ikke viser delte meninger og delte opfatninger utadtil, kan vi naa frem; men hvis vi utadtil gir billedet av en delt nation, da blir saken meget lettere for den anden part. Vi er nu engang to parter, som underhandler, som hver har sine interesser: vestmagterne har interesse av at stoppe enhver eksport til Tyskland, vi har interesse av for nøitralitetens skyld at opretholde den til en viss grad.

Buen: Det er jo et taknemmelig emne, naar hr. Konow taler, som han gjør, for hans linje er grei: vi er frelst, naar vi bare gjør det og det, han har al ting paa det rene, og da er det jo ikke noget vanskelig for ham at greie affærerne. Men vi maa jo prøve at anstille vore vurderinger vi andre ogsaa. Jeg vil benytte anledningen til - jeg glemte det isted - at understreke et moment, som ogsaa har stor indflydelse paa min betragtning av denne sak. Vi maa ikke glemme, at vi tilhører en enhet, som heter Skandinavien; vi gjør det, tiltrods for, at vi er selvstændige hver for os. I den situation, som vi nu befinder os i, er vi ialfald i høi grad en enhet, vi hænger sammen, og hvis vi skulde opleve det, at to, som hænger sammen, gik hver sin vei, saa vet enhver, at da blev det slitninger, som kunde bli noksaa smertefulde. Derfor maa man ta hensyn til forskjellige sider og ikke la sig forvirre av sine sympatier og antipatier.

Peterson: Saavidt jeg forstod præsident Mowinckel, saa var hans uttalelse i alt væsentlig imøtekommende i forhold til min henstilling, idet han uttalte, at saa ofte og saa hurtig som mulig skulde man bli underrettet. Det er det første, jeg ber om, og jeg maa med beklagelse si, at det ikke altid har været saa. Det andet, jeg bad om, var, at naar der skulde diskuteres i denne forsamling, skulde vi faa tid til at sætte os ind i sakerne. Jeg maa med beklagelse si, at heller ikke det, tror jeg, altid har været tilfældet. Jeg haaber som sagt, at der i saa henseende vil være en forbedring. Jeg forstaar selvfølgelig saa udmerket godt, - og jeg maa ikke misforstaaes dithen, at jeg skulde mene noget andet, - at alle smaaspørsmaal eller lignende ting ikke kan forelægges her til nogen beslutning. Jeg vet godt, at

utenrikskomiteen ikke kan gjøre det, jeg vet godt, at det ikke er praktisk, og jeg beder om ikke at bli misforstaat dithen. Jeg vil desuten faa lov til at si, at jeg her ikke har uttalt mig om sakens realitet i nogen retning - heller ikke i den henseende vil jeg misforstaaes. Men jeg vil ha pointert dette, og jeg haaber, at det nu ikke blir glemt. Blir det glemt, saa vil jeg tillate mig ved næste anledning at minde om det. Dette er vigtig for os, som kun er menige og ikke tilhører det aristokrati, som utenrikskomiteen synes at danne.

Sparre: Hr. Mowinckel har konstatert en samstemmighet eller nær ved samstemmighet angaaende det svar, som blev git forrige gang. Den samstemmighet har ikke jeg kunnet konstatere - jeg tror, jeg kjender stemningen i Stortinget fuldstændig likesaa godt som ham. Har det lykkedes, som han siger, at gi Vestmagterne eller Amerika et indtryk av, at der stod enstemmighet fra Norges side bak dette svar, da har de faat et feilagtig indtryk! Skal det da ogsaa være meningen, at her skal ogsaa konstateres en enstemmighet om dette svar, som vi ikke har set, førend det allerede er git? Skal der konstateres en enstemmighet inden utenrikskomiteen og regjeringen, ogsaa her hvor vi nu har hørt en 5 - 6 forskjellige kombattanter av utenrikskomiteen som visseligen er meget langt fra nogen enstemmighet eller samstemmighet! Nei, jeg tror ikke, at man staar sig paa at konstatere en samstemmighet eller praktisk talt samstemmighet eller nær ved samstemmighet der, hvor det ikke er tilstede! Der faar være forskjellige meninger om de forskjellige ting i verden, og at det kommer frem der, hvor der ikke er enstemmighet eller samstemmighet, det er kun av det gode.

Jeg har ikke uttalt mig om realiteten i denne sak nu. Den er allerede avgjort. Svaret er sendt, og jeg vil som en tidligere taler, hr. Peterson, præcisere det paanyt.

C. O. Lund: Jeg vil bare faa lov til at understreke den beklagelse, der gjennem konsul Peterson er kommet frem i retning av, at vi, der ikke tilhører utenrikskomiteen, sættes saa aldeles ute av spillet, naar det gjælder disse vigtige saker, til trods for at vi likeoverfor den hele nation dog staar ansvarlig. Præsident Mowinckel sa, at det var utenrikskomiteens sterke ønske, dette, at holde Stortinget à jour, og at man hadde ikke hat til hensigt at komme det forbi ved at nedsætte utenrikskomiteen. Det var skedd, forat Stortinget skulde ha et organ, som regjeringen kunde forhandle med og hurtig faa et raad av, naar det gjaldt at fatte en hurtig beslutning, og der ikke var tid til at indhente Stortingets. Ja, hvis utenrikskomiteen hadde fastholdt den hele tid den opfatning av sin stilling, saa hadde jeg ikke hat noget at si; men utenrikskomiteen har efter min mening i høieste grad misbrukt den stilling, den indtar. Jeg forlanger ikke, at utenrikskomiteen og statsraaderne skal bringe ind her for Stortinget enhver bagatel; men jeg mener, at

utenrikskomiteen har det i sin magt at lempe paa sine medlemmers taushetspligt, den taushetspligt, som de av sig selv - ikke av Stortinget - har paalagt sig at iagtta likeoverfor de menige medlemmer av Stortinget. Hvis de hadde lempet paa den taushetspligt noget, saa hadde de forholdt sig mere i overensstemmelse med, hvad der var forutsætningen ved dens nedsættelse. Jeg tror, man ikke hadde faat den komite saa glat nedsat som skedd, hvis det var sagt os aapent og ærlig, at denne komite skal ikke alene være en raadgivende komite overfor regjeringen, men likefrem en voterende komite, som ved avstemning skal avgjøre, hvad regjeringen skal svare, og Dere skal ikke spørges. Vi har netop hørt idag, at i komiteen er der faldt en række vigtige voteringer om, hvorledes regjeringen skal svare, og vore partifæller skal ha ansvaret paa vore vegne for, hvorledes disse beslutninger føres ut i livet, og vi er ikke spurt! Ved denne anledning som ved tidligere hadde der været god tid for utenrikskomiteens medlemmer til at meddele sine grupper, hvorledes situationen var, og indhentet deres raad eller drøftet spørsmaalet med meningsfæller. Men det har ikke kunnet ske, fordi der i komiteen er et flertal, som fremdeles ser saa snevert paa det, at de føler sig bundne i sin samvittighet derhen, at de tør ikke snakke med meningsfæller om det. Jeg forstaar ikke den samvittighetsfuldhet. Jeg respekterer den; men jeg forstaar den ikke. Hvis ikke forholdet var det, at der, Gud ske lov, i komiteen er nogen medlemmer, der ser anderledes paa det, og jeg siger, hvis det ikke var saa heldig, at der i komiteen var nogen venstremænd, som ser anderledes paa det, saa vilde vi i vor gruppe ialfald være litet orientert. Jeg takker de medlemmer, fordi de ser anderledes paa det; men jeg haaber, at utenrikskomiteen i et av de første møter vil opta til drøftelse og avgjørelse dette spørsmaal, hvilke pligter man har med hensyn til taushet der. Jeg vet, at det fornylig i utenrikskomiteen av et av høires medlemmer blev oplyst, at han hadde omtalt ting, som hadde passert der eller som skulde passere der, for nogen av sine meningsfæller, og derfor fik han klander. Det mener jeg er meget galt, og jeg beklager, at ikke nogen i komiteen tok til gjenmæle mot det og bestemt hævdet, at det gik det ikke an at gjennemføre.

Bratlie: Jeg vet ikke, om andre, som paahørte hr. Mowinckels oplæsning, fik det indtryk, at de uttalelser, han fremkom med i sit interview, måtte som rimelig konsekvens føre til, at man nu skulde fastholde de engang fra norsk side opgivne tal likeoverfor Amerika uten nogen prutning. Jeg fik ikke det. Det er ganske vist saa, at hr. Mowinckel uttalte sig i enkelte punkter noksaa bestemt, dette akcentuerte han meget skarpt, da han læste udtalelserne op; men i andre punkter var det ikke tilfældet. Nu mener ikke jeg, at det var urigtig, at hr. Mowinckel, naar han blev interviewet, holdt sig såvidt mulig nøie til de uttalelser, som var kommet ind i svaret,

tvertimod. Men hr. Mowinckel glemmer en ting nu, og det er, at han ikke var enig i den svakhet, som kom til uttryk i flere punkter i Norges svar. Han var enig med mig i, at vi burde ha tat et fastere standpunkt i flere punkter, og derfor var det, jeg sa, at hr. Mowinckel, naar han blev interviewet, burde ha tilføiet som sin personlige mening, at han syntes, der skulde overmaade sterke grunde til, for at Norge kunde fire paa de angivne tal. Men ikke ett ord sagde han derom, og derved har han bidraget til, at svaret er blit opfattet som et forhandlingsgrundlag, som der kunde pruttes paa. Hr. Mowinckel paaberoper sig tilslutning fra hr. Hagerup Bull. Men jeg gaar ut fra, at hr. Hagerup Bull ikke har ment noget andet, end at hr. Mowinckels uttalelser var i overensstemmelse med det officielle svar, som var sendt. Det har vist ikke været andet, som har været Hagerup Bulls mening; for hr. Hagerup Bull var jo ikke enig med hr. Mowinckel og mig i den realitet, at Norge mere gjennemgående burde ha tat et fastere standpunkt likeoverfor Amerika. Det var imidlertid dette, jeg vilde ha set i hr. Mowinckels uttalelser, naar han blev interviewet og fremkom med sine uttalelser om det svar, som var sendt til Amerika.

Castberg: Bare en kort bemerkning. Naar der ikke blev forlangt votering sidste gang, saken var oppe i Stortinget, saa var det ut fra den, jeg kan gjerne si avtale, den gjensidige forutsætning, at Stortinget skulde ikke engagere sig paa sakens daværende trin, ikke binde sig. Det skulde staa frit, for hvis dette maatte fravikes senere, saa var det bare blit regjeringen, som maatte fravike sit standpunkt og ikke Stortinget. Denne betragtningsmaate bøiet man sig for. Men hr. Mowinckel har da ingensomhelst ret til at forkynde her, at det var et stort flertal i Stortinget for det ene eller for det andet. Det vet ingen. Og jeg sier med en tidligere taler - det var vistnok hr. Sparre - at jeg har ogsaa hørt uttalelser og flere end én, fra forskjelligt hold her i forsamlingen, som gaar i retning av samstemmighet med dem, som ikke var enig i, at svaret avgik med det indhold og i den form, det fik. Hr. Mowinckel har saaledes ingensomhelst ret til at ta Stortinget til indtægt for det, som da skedde. Jeg vil bare tilslut præcisere, at det svar, som er sendt Amerika, det er ikke enstemmig vedtat av utenrikskomiteen. 6 medlemmer av utenrikskomiteen har stemt imot, at svaret avgik med det indhold det har faat, idet disse 6 vilde ha, at det svar som skulde avgaa til Amerika, ikke skulde indeholde dette prutningsmon paa 2000 ton, hvad angaar calcium carbid og 1000 ton, hvad angaar ferro silicium. Vi fandt det vovelig og derfor uheldig, likesom vi fandt det unødig. Som sagt, svaret er forsaavidt ikke enstemmig godkjendt av specialkomiteen.

Mjøen: Jeg har ikke villet, at d'herrer C. O. Lund og Peterson skulde være de eneste, som uttaler sin misfornøielse med, hvordan utenrikskomiteen behandler

Stortingets menige medlemmer. Jeg angrer paa, at jeg var med paa at vælge utenrikskomite og avsatte os selv. Ute i almenheten faar vi vite, at nu har Stortinget gjort det og det, og da er det ikke hyggelig at være næsten uten svar. Vi menige her i salen læser i pressen om ting, før vi faar vite det her. Man maa tænke sig, hvordan man som repræsentant føler, naar man læser, at nu har Stortinget behandlet svaret til Amerika. Men saa har Stortinget ikke været med paa det, og har ikke noget ansvar for det. Saa jeg vil bare ha sagt, at utenrikskomiteen maa bære sig ad paa en noget anden maate, hvis den ikke skal ha en noksaa misfornøiet forsamling mot sig her.

Halvorsen: Jeg vil tillate mig at henstille til utenrikskomiteen, at den i det første møte, den holder, bringer klart paa det rene, hvorlangt dens medlemmers diskretionspligt rækker. Jeg vil be den ta det spørsmaal under overveielse. Men jeg vil samtidig ogsaa ha fremholdt det som et krav fra - det er jeg aldeles sikker paa - denne forsamlings flertal, at der skal ikke raade noget hemmelighetskræmmeri mellem utenrikskomiteens medlemmer og denne forsamlings medlemmer, hvor det gjælder de springende punkter i vigtige forhandlinger, som angaar hele vort lands ve og vel. Det er en kontradiction, at der skal være et saadant hemmelighetskræmmeri, at de skal være forpligtet til taushet enkelte av denne forsamlings medlemmer likeoverfor andre medlemmer. Jeg er aldeles overbevist om, at dette ikke gjælder noget parti, det gjælder ikke nogen enkelt gruppe, man har intet at klage over nogen enkelt mand. Men der er en feil i princippet her. Inden alle partier hører jeg den samme klage. Man maa se paa det paa en anden maate, det er givet. Vi ser, at utenriksministeren her har den tillid til forsamlingen, at han kan komme og meddele os, hvad den og den gesandt har sagt. Vi forlanger ikke at vite det. Men vi forlanger at holdes underrettet om de springende punkter, de vigtige spørsmaal, og at der da gis samtlige komiteens medlemmer adgang til at konferere med Tingets medlemmer om disse ting til, som jeg antar, gjensidig nytte. Det er ikke bare en henstilling, det er et krav, og jeg mener, at vi, som staar utenfor, maa ha ret til, hvis der ikke blir nogen forandring i dette, at ta saken frem her i Stortinget og gjennem en votering sætte vor vilje igjennem.

Eidem: Ja, er det no den beste framgangsmaaten, at kvart einskilt medlem av utanriksnemndi skal gjeva melding under hand til dei andre i Tinget. Vilde det ikkje vera det rettaste, at utanriksministeren, naar saki kjem upp, gjev greida paa saki her i Stortinget, og so fær utanriksnemndi etterpaa dryfta spursmaalet. Daa fær ein full greida paa saki. Men naar den eine fortel noko og den andre fortel noko, so er det slett ikkje sagt, at ein fær eit sant bilæte av det, som ligg fyre. Paa den maaten eg nemnde vil ein faa ei utgreiding, som det stend, um eg so maa segja,

ansvarleg mann bak. Elles meiner eg, at Stortinget bør faa betre greida paa det enn no.

Mowinckel: Jeg sa isted, at jeg var ganske enig i dette, at utenrikskomiteen saa hurtig som muligt skulde gi meddelelse til Stortinget. Men maaten, hvorpaa det skal ske, det hersker der øiensynlig høist forskjellige meninger om. Jeg synes, at den av hr. Halvorsen antydede fremgangsmaate er i høieste grad forkastelig. Jeg er ganske vis paa, at det vil føre til, at utenriksministeren ikke vil vove at betro engang utenrikskomiteen nogen ting. For det skulde se nydelig ut, om hvert enkelt av utenrikskomiteens medlemmer skulde gaa rundt omkring til andre av Stortingets 123 medlemmer og fortælle, hvad der foregik i utenrikskomiteen. Dels er man da ikke sikker paa, at det blir referert paa den rette maate, og dels er man ikke sikker paa, at mottageren forstaar det paa den rigtige maate, og dels er man da ikke sikker paa, at den diskretion, som er nødvendig i disse saker, kunde opretholdes. Nei, den maate, hvorpaa utenrikskomiteen skal meddele sig til Stortinget, maa være formel. Det maa enten være slik, som der nu gaaes frem, at utenriksministeren meddeler denne forsamling, hvad han har at sige, og da lægger han naturligvis frem alt, hvad der kan lægges frem. Saa det er ikke noget at gi utenriksministeren ros for i motsætning til komiteens øvrige medlemmer. Utenriksministeren gjør dette officielt for lukkede dører. Det er den ene form. Den anden form er den, som tildels har været benyttet, nemlig at det meddeles inden de enkelte grupper. Naar det ikke har været benyttet i saa stor utstrækning, som kanske enkelte kunde finde ønskelig, skyldes det tildels den omstændighet, at man let kunde faa det indtryk, at venstregruppen hadde en særlig fordel derved, at utenriksministeren er medlem av venstre. Det har jeg kviet mig for, og derfor har jeg fundet, at det var det heldigste, at utenriksministeren gav disse meddelelser til Stortinget, hvor alle grupper er repræsentert, forat der i denne sak ikke skulde bli for mange gruppemeddelelser. Men, som sagt, jeg for min part skal bestræbe mig for, at vi saa ofte og hurtig som mulig kan faa disse meddelelser til Stortinget. Men jeg tror ikke, det er den rette form at komme med underhaandsmeddelelser. Jeg beklager det, hvis venstremænd har meddelt sig til Stortingets medlemmer. Da synes jeg oprigtig talt, at de venstremedlemmer har begaat diskretionsbrud. Det er min opfatning av forholdet.

Hans Hansen: I hvilken utstrækning disse meddelelser skal komme til Stortinget, blir jo et skjønsspørsmaal. Men naar nu utenrikskomiteen træffer avgjørelsen, og det kommer til Stortinget kun som en meddelelse, mener jeg, det er en utilbørlighet offentlig at la det faa utseende av, at det norske Storting har truffet avgjørelsen. Det gaar dog ikke an. Jeg vil intet ha uttalt - hvis saken hadde foreligget til votering, er jeg ikke sikker om, at

jeg hadde kommet til at stemme med flertallet i udenrigskomiteen, og jeg tror, det er tilfældet med andre, saa det gaar ikke an nu efterpaa heller som hr. Mowinckel at sige, at vi har her omtrent hele Stortinget bak os. Det blev jo saa detaljert fremstillet i pressen, at det blev sagt, at man kunde tælle paa den ene haands fingre de medlemmer, som var imot avtalen. Det er meget mulig, at det var hensigtsmæssig overfor Amerika at gi det utseende av det; men det er ikke rigtig. Jeg er enig i, at det er ikke alle ting, som kan forelægges Stortinget, ikke alle detaljer; men et spørsmaal som f.ex. det idag mener jeg burde ha været forelagt Stortinget, forinden der blev truffet en avgjørelse. Jeg hører, det skal danne en rygrad disse 3000 ton; men det vilde da være rart at høre Stortingets mening om det, om det virkelig fortrygger sig til det. Her er det et enkelt spørsmaal, det blir en skjønssak. Jeg vil ikke ha uttalt mig noget om realiteten; men jeg mener, det spørmaal er saavidt oversigtlig, at man burde ha kunnet træffe en avgjørelse, forinden svaret blev sendt, selv om der var sat en kort frist.

Halvorsen: Jeg vil for at tydeliggjøre, hvad jeg mente, faa lov at nævne et enkelt eksempel. Vi hadde set offentliggjort den amerikanske note, vi hadde set offentliggjort vor egen note. Saa begiver det sig, at der kommer et telegram fra Amerika, som indeholder et mellemforslag. Jeg vil spørge: Er det nogen mening i, at det skal være noget, der skulde være forment Stortingets medlemmer at faa vite, at der var kommet et saadant mellemforslag og de store linjer i det mellemforslag? Skulde det virkelig være forment utenrikskomiteens medlemmer at konferere med tingets medlemmer forresten om den ting? Jeg er ikke istand til at forstaa, at der er noget som helst høiere hensyn, som skulde tilsige en slik fremgangsmaate. Jeg er selvfølgelig opmerksom paa, at der er ting her, som kanske ikke engang egner sig til at betroes en forsamling paa 17 medlemmer. Naar jeg har fremsat mine krav saa sterkt, er det, fordi jeg gir uttryk for et sterkt ønske her i forsamlingen og for en uvilje, som er vokset op, og som breder sig i forsamlingen, overfor den maate, hvorpaa det hele her praktiseres. Men det er selvfølgelig ikke min mening, at en saadan regel slavisk skal befølges. Selvfølgelig faar der sondres. Men de store drag - det har vi jo altid set her av det, vi har faat se, at der er mange ting, som kan siges, og det er da ingen mening i at lukke munden paa utenrikskomiteens medlemmer paa den maate, hvorpaa det nu er sat i system.

Præsidenten: Den vanlege arbeidstidi er ute. Præsidenten vil beda um tinget sitt minne til aa halda fram ut yver kvelden ei stund. Det er nemleg ei sak paa tilleggskartet, som statsraaden segjer maa under avrøysting ikveld. Um ingen segjer noko imot, gjeng præsidenten ut ifraa, at han hev Stortinget sitt minne til aa halda paa.

Gundersen: Jeg har med forundring hørt iaften av et av utenrikskomiteens medlemmer, at der i komiteen er fattet beslutning om, at svaret skal være saa og saa. Jeg har opfattet utenrikskomiteens stilling slik, at den kun skal være en raadgivende komite for regjeringen, men at det selvfølgelig er regjeringen, der som regjering har ansvar for altsammen. Stortinget har ikke delegert sin myndighet til utenrikskomiteen, og de beslutninger, som den fatter maa kun være beslutninger om raad, som den vil gi, og de maa kun betragtes som raad, intet mere. Komiteen maa ikke faa nogen betydning utenfor den ramme, som er optrukket. Jeg vil ha sagt dette; for jeg synes, utenrikskomiteen er kommet til at gaa videre, end den skal gaa. Det er regjeringen og kun regjeringen, som har ansvaret her, og den faar i tilfælde svare for Stortinget. Stortinget har ikke git fra sig nogen ret til utenrikskomiteen; men de uttalelser, som er faldt her iaften, bl.a. fra et meget fremtrædende medlem av utenrikskomiteen, nemlig fra formanden, synes at peke derhen, at man mere og mere lægger Stortinget som saadant ind i beslutningen.

Mowinckel: Dette er en misforstaaelse. Utenrikskomiteens voteringer, som nu har været nævnt flere ganger, kan ikke være andet end raadgivende voteringer, men naar regjeringen vil vite utenrikskomiteens mening, saa har den ikke nogen anden maate at faa vite det paa end ved at undergi spørsmaalet votering. Det har forresten ikke været nødvendig mere end et par ganger at ha votering for paa den maate at faa præcisert utenrikskomiteens opfatning. Men det siger sig selv, at regjeringen - om den ønsker det - træffer sin avgjørelse uten hensyn til komiteen, men den træffer avgjørelsen under selvstændig ansvar. Finder regjeringen, at utenrikskomiteen ikke har ret, men vil følge en anden vei, saa gjør den selvfølgelig det.

Statsminister Gunnar Knudsen: Jeg kan ikke la denne debat gaa tilende uten at uttale, at det er ganske umulig for en regjering, en ordinær regjering, at føre en utenrikspolitik, naar Stortinget, en forsamling paa 123 medlemmer, forlanger at kjende alle detaljer og alt hvad der foregaar under forhandlinger med fremmede magter. Jeg anser det ganske umulig, og det finder jeg det nødvendig at sige fra om. Regjeringen foreslog ifjor i trontalen - som det vel erindres - at oprette denne komite, og komiteen har været nyttig. Regjeringen har fundet den nyttig og ønskelig, og jeg skulde tro det har været en betryggelse for Stortinget, at enhver sak av nogensomhelst betydning har været forelagt komiteen. Men hvis nu Stortingets 123 mand forlanger det samme - ja, da er vi i den grad kommet paa vidderne, at jeg tror ikke man faar nogen regjering til at staa i spidsen for landets styre paa saadanne vilkaar. Da blir det et regjerende Storting med nogen ekspeditionschefer. Og jeg vil lægge til: Man siger, at man ialfald burde faa vite ordlyden av saadanne

noter som maatte komme. Hvad følger vilde det faa? Jeg sætter nu, at det amerikanske tilbud var blit referert her i Stortinget, for dets 123 mand, forinden det var besvaret. Kan det ikke tænkes, at en av de 123 hadde vist det til en eller anden avisredaktør, og saa hadde det kommet ut i pressen og saa hadde hele den norske presse diskutert denne note, som var kommet? Jeg bare nævner hvad det kan føre til for at vise, at det er ganske umulig og praktisk ugjennemførlig, hvis man vil drive en utenrikspolitik efter almindelig europæisk maalestok. Utenrikskomiteen er raadgivende, regjeringen har ansvaret. Saa faar det være. Vil man ha nyordninger paa dette omraade, ja, saa kan man diskutere det spørsmaal. Det har jeg ikke noget imot. Og saa faar Stortinget fatte sin beslutning om det. Men jeg gad se den regjering, som gaar med paa de nyordninger, som her er bebudet.

Præsidenten: Debatten um dette er dermed slutt. - Krev nokon ordet, fyrr møtet sluttar?

Aavatsmark: Jeg vil gjerne faa lov til at rette en forespørsel eller henstilling til utenriksministeren angaaende de finske forhold, da der nu allikevel holdes møte for lukkede dører. Forholdene er uhyggelige i Finland og at utviklingen stadig synes at gaa i retning av en forværrelse av forholdene stadfæster jo de daglige beretninger i aviserne og beretningerne fra de nordmænd, som nu vender hjem fra Finland, og ogsaa fra mange finner, som kommer hit nu om dagene. Spørsmaalet er, om vi her i Norge skal staa som helt uvirksomme tilskuere til det drama, som opføres derborte eller om vi paa en eller anden maate skal søke at bidrage vort til, at der atter kan bli ordnede forhold i Finland. Man har set i aviserne, at der fra svensk side, visseligen på foranledning av hr. Branting, er gjort henstillinger om at forsøke en mægling mellem de stridende partier i Finland. Jeg ser vistnok idag i aviserne, at det påståes, at de borgerlige partier derborte ikke ønsker en saadan mægling, men jeg mener, at hvis en saadan mægling kommer istand paa svensk initiativ, saa bør vi ogsaa her i Norge delta i den mægling. Og jeg mener, at ogsaa Danmark bør være med. I det hele tat burde alle de tre nordiske stater være med i en saadan mægling, ikke Sverige alene, fordi jo Sverige har sine egne interesser i Finland. For Sverige er jo Aalandsspørsmaalet meget brændende, og en mægling fra svensk side alene kan let faa en noget ensidig form. Jeg mener derfor der var meget som talte for, at de tre nordiske lande sammen deltok i en saadan mægling. Hvorvidt en saadan mægling kommer istand eller ikke er som sagt uvisst, men jeg siger, at hvis den kommer istand, saa vil jeg høre, hvad utenriksministeren nu mener om den side av saken. Det som gjør, at forholdene i Finland nu er saa fortvilede, er næværelsen av de russiske tropper i Finland. Disse horder fører et rent rædselsregimente derborte, og vi ser efter hvad aviserne beretter, og det stemmer med, hvad en finne

fortalte mig, at den nuværende røde regjering, som den kaldes, hvis ledere er Manner, Tokai og Sirola, ikke længer har herredømme over dem, fordi det er de russiske matroser, som egentlig fører an derborte. Jeg talte igaar med den svenske minister baron Ramel, og han fortalte mig, at den svenske regjering igaar hadde rettet en henstilling til regjeringen i Petrograd om at trække de russiske tropper ut av Finland, og Ramel la til, at den svenske regjering vilde rette en henstilling til samtlige de magter, som har været med paa at anerkjende Finlands selvstændighet, om at gjøre det samme. Ramel la yderligere til, at han netop hadde talt i telefonen med den svenske utenriksminister. Denne la megen vegt paa, at der kunde bli en samstemmig optræden fra alle disse lande, og han trodde at hvis det skedde med litt kraft, vilde regjeringen i Petrograd bli nødsaget til paa en eller anden maate at trække tropperne ut av Finland, og det vilde utvilsomt være Finlands redning. Nu vil jeg gjerne høre, hvad den norske regjering vil gjøre i den anledning, om ikke den ogsaa vil være med paa en saadan diplomatisk henvendelse til den russiske regjering og sammen med Sverige, Danmark, England, Frankrig, Tyskland m.fl. gjøre en saadan henvendelse om, at de russiske tropper blir trukket ut. Der er ogsaa et andet spørsmaal oppe her for tiden. Der kommer jo nedslaaende beretninger fra Finland om sykepleien m.v. ved de finske tropper, de har ikke sanitet, ikke doktorer, der mangler alt. Der er da gjort henvendelse fra den finske legation i Stockholm - jeg har ogsaa faat en saadan henvendelse - om bidrag til hjælp for avsendelse av en ambulance m.v. De savner ammunition, kuler, krudt, alt mulig, men de siger, de forstaar, at det er vanskelig at hjælpe dem med det; men om man ialfald ikke hadde en ambulance at sende, et sanitet til at pleie de syke og saarede. De saarede blir liggende uten pleie. Finner i Norge og interesserede nordmænd har da sat i gang en indsamling for at se at faa en 150 000 kr. for at sende et feltlasaret til Finland. Saavidt jeg har set av aviserne, har Sverige sendt to feltlasaretter, og Danmark har sendt ét. Herfra har det været tale om at sende et halvt, og det vil koste 100 - 150 000 kr. Saavidt jeg ser, har det svenske og det danske røde kors officielt sendt denne hjælp. Her derimot har regjeringen sagt, at det er vanskelig for staten som sådan at ha noget med det, man faar samle penger underhaanden og søke det røde kors's bistand underhaanden, men det hele maa være helt privat. Jeg vil høre, om ikke regjeringen gjennem det røde kors kunde gi det litt mere officielt præg, saa man f.eks. kunde stille anmodning til aviserne om at indsamle bidrag. Det er ikke saa let at samle ind underhaanden 150 000 kr., naar det skal gaa helt i stillhet. Jeg mener, det vilde se noget forunderlig ut, om Danmark skulde sende et feltlasaret og Sverige to og vi ikke noget. Paa det omraade maatte vi ialfald kunne komme finnerne tilhjælp. Jeg vil ogsaa høre, om regjeringen vil ta dette spørsmaal

op og støtte foretagendet offentlig. Saa var det til slutning et andet forhold, jeg vilde berøre, og det var det, at det er vel neppe nogen stat i Norden, som har saa store økonomiske interesser i Finland som Norge, naar det gjælder fast eiendom; jeg bortser fra handelsforbindelserne, hvor Sverige har større interesser. Men det merkværdige er, at der ikke er nogen egen repræsentant for Norge derborte, som kan vareta vore interesser. Sverige derimot hadde, straks revolutionen brøt ut, en chargé d'affaires paa plassen, Ahlstrøm, som traadte i virksomhet, og det fortælles av finner og nordmænd, som er kommet hit, at han optrær meget godt, skarpt og korrekt, og at han har megen anseelse i finske kredse. Endel nordmænd, som kom hjem med den sidste svenske hjælpeekspedition, fortæller, at Ahlstrøm tok sig elskværdig av dem og hjalp dem ut av Helsingfors, og det tog, som gik til Mäntyluoto, gik med det svenske flag plantet paa lokomotivet og vogner, under svensk beskyttelse hele veien. Da de kom til Mäntyluoto, kom de ombord til den svenske hjælpeekspedition, som mottok dem meget elskværdig. Naturligvis var kahytter og saadant optat for svenskerne, og de norske familier med smaa barn maatte ligge paa mellemdækket, men det kan man ikke si noget om, de blev mottat og behandlet yterst elskværdig. Det vil jeg ogsaa spørre regjeringen om, hvorvidt det ikke var paakrævet snarest mulig at faa en nordmand derbort, som kunde vareta vore interesser; vi har jo store økonomiske interesser i Finland, og der er mange nordmænd der; der er nordmænd i Kotka, i Helsingfors og i den sydlige del av Finland, som er helt besat av den røde garde, og der har ikke været nogensomhelst besked at faa fra dem, man har ikke kunnet komme i forbindelse med Helsingfors paa flere dager. Burde vi ikke sende en nordmand derbort, som kunde vareta norske interesser, norsk eiendom og nordmænds liv? Disse nordmænd, som kom hjem, roste Ahlstrøm meget, og de siger selv, at de fandt det noksaa pinlig - for han var forfærdelig optat med at hjælpe svenskerne - at de skulde trække saa store veksler paa en mand, hvis tid var saa uhyre optat, men de hadde ingen anden at henvende sig til, og de fik hans hjælp. Nu vil jeg rette den forespørsel til utenriksministeren, om han vil være saa elskværdig her i møte for lukkede døre at gi besked om, hvad regjeringen har gjort eller agter at foreta i disse forhold. Jeg tror, det er en sak, som almenheten ogsaa venter noksaa meget paa at faa besked om. Der er mange nordmænd, som har paarørende i Finland, og de er, som man let kan forstaa, meget nervøse og ængstelige for, hvad som foregaar derborte. Derfor tror jeg, det vilde virke beroligende, om utenriksministeren her kunde gi en meddelelse, om regjeringen har tat eller agter at ta nogen forholdsregler i de nærmeste dage. Jeg skulde tro, det var rigtig, om saavel denne min forespørsel som utenriksministerens svar ble offentliggjort. Jeg kan ikke tænke mig, der kan være nogen hemmelighet i, hvad jeg her

har sagt, og heller ikke i, hvad utenriksministeren vil svare.

Utenriksminister Ihlen: Det er en selvfølge, at den norske regjering i det senere har beskjæftiget sig meget med spørsmaalet om Finland, og at vi ikke bare har beskjæftiget os med det, men vi har ogsaa beskjæftiget os med det i samvirke med den svenske regjering. Den 31te januar fik jeg et brev fra minister Hagerup i Stockholm, hvor han bl.a. skriver følgende: "Som i telefonsamtalen igaar berørt, har den svenske utenriksminister bedt mig henstille til overveielse, om der skulde være grund for de tre nordiske landes regjeringer til at gjøre en fælles henvendelse til regjeringen i Petrograd om ikke at gripe ind i de indre finske uroligheter ved at støtte den ene part med vaabenhjælp. Hr. Hellner skjulte ikke for sig de baade formelle og reelle betænkeligheter ved et saadant skridt, av hvilket han heller ikke syntes at love sig noget resultat. Stillingen for den svenske regjering er imidlertid ikke let. Opinionen her i landet er sterkt paavirket av begivenhetene i Finland og synes at vente, at et eller andet skal gjøres for at hjælpe Finland. Men hvad? Derom raader der stor uklarhet."

Jeg har senere hat en række telefonsamtaler med vor minister i Stockholm, og jeg har ogsaa faat nogen brever fra ham. I den telefonsamtale han hentyder til i sin skrivelse av 31. januar, gjorde han uttrykkelig opmerksom paa, at der fra svensk side ikke forelaa noget forslag. Det var bare antydet, at man muligens skulde kunne gjøre en henvendelse. Saken har nu utviklet sig derhen, at jeg igaar fik en note overlevert fra den herværende svenske minister, baron Ramel. Den lyder saa:

"Svenska ministern i Petrograd har anmodats att i lämplig form till ryska regeringen framföra en hemställan från svenska regeringen att de i Finland och på Åland befintliga trupperna måtte så snart ske kan hemkallas. Ministern anmodades samtidig vid sin démarche erinra om följande omständigheter.

Genom beslut av den 31. december 1917 og 4. januari 1918 hade folkkommissariernes råd resp. arbetare-, soldat- och bonderådet erkänt den finska republikens statliga oberoende. Till svar på en framställning från finska senatens president hade den ryska regeringen förklarat sig ogilla ett ingripande med våld från de ryska truppernas sida i Finlands inre angelägenheter liksom densamma betonat, att den ansåge det nödvendigt att snarast möjligt evakuera de ryska trupperna från Finland. Slutligen hade ryska regeringen förklarat, att order givits om de ryska stridskrafternas fullständiga demobilisering på alla fronter. De ryska truppernas bortdragande från Finland syntes sålunda vara en ofrånkomlig konsekvens ej mindre av den ryska regeringens allmänna fredspolitik än av den hållning, den forklarat sig intaga gentemot Finland. Ministern i Petrograd anmodades slutligen framhålla att

den svenska regeringen såsom Finlands granne med växande bekymmer såge det nuvarande inre läget i landet och ansåge att de ryska truppernas bortdragande i hög grad skulle underlätta den inre fredens återställande i Finland och därmed upphörande av den blodsutgjutelse som nu upprörde hela den civiliserade världen.

Svenska ministern får i det att han bringer ovanstående till den norska regeringens kännedom på uppdrag av sin regering uttrycka den förhoppning att den norska regeringen snarast möjligt vill hos ryska regeringen stödja denne framställning".

Dette var den 14. februar. Denne henstilling er blit behandlet av regjeringen, og derefter har vi idag sendt følgende telegram til vor minister i Petrograd, Prebensen:

"Gjør følgende henvendelse paa den maate som De finder mest hensigtsmæssig til det russiske styre i Petrograd: Det er den norske regjering bekjendt at den svenske regjering har gjort henvendelse til den russiske om at de russiske tropper i Finland og paa Aaland maa bli hjemkaldt saa snart ske kan. Den norske regjering ønsker at fremholde at den fuldt ut forstaar denne anmodning fra svensk side og med glæde vilde motta meddelelse om at det russiske styre saa sig istand til at imøtekomme anmodningen. Den norske regjering vil overhodet gjerne raadslaa med folkekommissærernes raad om hvad der kan gjøres for at hjælpe Finland til oprettelse av lovmæssige tilstande og til fred, broderfølelse og fordragelighet mellem alle dets borgere.

Jeg ber Dem sluttelig minde om at da den norske regjering i sin tid anerkjendte Finland som en selvstændig og uavhængig stat la den avgjørende vægt paa at folkekommissærernes raad og det russiske arbeider-soldat- og bonderaad allerede hadde gjort det samme. Om det nærmere indhold av den svenske henvendelse vil De faa underretning hos den svenske minister. I denne henvendelse er mindet om forskjellige tidligere bestemmelser truffet av russiske regjering. De bemyndiges til ogsaa paa Deres side minde om disse".

Saa vil jeg endvidere bemerke, at jeg fuldt ut har aapent øie for, at vi snarest mulig maa faa en diplomatisk repræsentant i Finland. Foreløbig har vi vore konsulater, og jeg har grund til at tro, at vore konsuler gjør et godt arbeide, specielt har jeg den tro, at konsul Nielsen i Helsingfors har gjort et godt arbeide. Da vi hørte at den svenske regjering vilde sende en damper over til Finland, som den nu har gjort flere ganger, henvendte vi os til den svenske regjering og spurte om der ogsaa var anledning for normænd til at bli tat med paa de dampere. Den svenske regjering stillet sig imøtekommende og svarte, at saavidt pladsen tillot det, skulde de bli tat med. Vi takket for dette og telegraferte til vore konsuler i Finland og bad dem sørge for, at dette blev bekjendtgjort for normænd, saa de kunde samle sig og komme ombord i de svenske dampere. Det er noksaa mange, som er kommet hjem fra

Finland paa denne maate. Svenskerne har naturligvis været noget heldigere stillet forsaavidt som de har en mere fremtrædende repræsentation i Helsingfors end vi har, men jeg tror, vore konsuler har gjort hvad de har kunnet. Men som sagt, det er meget som taler for, at vi snarest mulig sender en diplomatisk repræsentant derbort. Med hensyn til utsendelse av en ambulance fra det røde kors, antar jeg at forsvarsministeren vil svare paa det.

Statsraad Holtfodt: Jeg skal ganske kort faa lov til at oplyse, at spørsmaalet om, i hvilken utstrækning man skulde yde offentlig medvirken paa sanitetets omraade fra Norges side, har været forelagt i regjeringen med det resultat, at man fandt det rigtigst, om man kunde finde en form, hvorved den norske stat foreløbig kunde holdes utenfor, idet man stillet sig mest mulig sympatisk overfor enhver bestræbelse i retning av at skaffe Finland de fornødne hjælpemidler til pleie av syke og saarede. I den anledning har jeg hat en konferance med præsidenten for det røde kors og har henstillet til ham at sætte sig i spidsen for dette, dog saaledes at hvis det var mulig at skaffe de fornødne midler til indkjøp av hvad der trængtes for at sende en ambulance til Finland, saa burde det helst ske uten at man optraadte noget mere officielt. Hvis det imidlertid skulde vise sig, at det ikke er mulig at skaffe de fornødne penger - den gang hadde ikke præsidenten og heller ikke jeg nogen oversigt over hvad der trængtes; men naar jeg hører, at det dreier sig om et saa stort beløp som 100 a 150 000 kroner, saa kan jeg godt tænke mig, at det blir vanskelig at skaffe dem, medmindre der blir anledning til at rette et officielt oprop gjennem aviserne - det har jeg forøvrig ikke faat anledning til at nævne i regjeringen - og efter min opfatning kan jeg ikke finde, at der er nogen betænkelighet ved, at det Røde Kors forsøker ad den vei at skaffe de midler, som mangler, for snarest mulig at faa istand en ambulance. Røde Kors er jo netop en institution, som optrær ved alle saadanne anledninger i forholdet udad, og som ikke engagerer vor regjering paa nogen maate, saa for mig staar det saa, at det ikke skulde være nogen betænkelighet ved det, at Røde Kors gjennem oprop eller avertissement i aviserne forsøker at skaffe de fornødne midler for at dække utgifterne til en ambulance, som forøvrig ikke sendes officielt av den norske stat, men ved Norske Røde Kors' foranstaltning - paa tilsvarende maate som det, der er blit sendt fra Sverige. Der er ogsaa forholdet det, at Røde Kors sender to ambulancer til Finland, men den svenske regjering staar helt utenfor.

Bratlie: I det store og hele var det glædelig at høre de uttalelser, som fremkom fra regjeringens side som svar paa hr. Aavatsmarks forespørgsel. Kun med hensyn paa det sidste punkt, han nævnte, synes jeg svaret ikke var tilfredsstillende. Det kan komme til at ta for lang tid, dersom der skal gåes frem efter statsraadens udtalelser.

Man maa huske paa, at det er nu, kampen paagaar i Finland, det er netop nu, finnerne ligger og forbløder sig eller fryser ihjæl ute paa snemarkerne, fordi der ingen er til at hjælpe og pleie dem, naar de er saaret. Desuten bør vi ogsaa huske paa, at baade Sverige og Danmark allerede har sendt sanitetshjelp. Hvis det skulde bli for sent for Norge at komme med sin hjælp, saa vil det ikke bli nogen gunstig dom eller position, Norge kommer til at faa mellem de tre skandinaviske lande, naar der senere bliver tale om begivenhederne i denne tid. Det maa efter mit skjøn gaa nu, uten at regjeringen engagerer sig officielt, at forsvarsdepartementet strax underhaanden hjelper Røde Kors med at faa opsat og afsendt det personel og materiel, som er fornødent, og at saa Røde Kors bagefter utfærdiger sit oprop og refunderer de utgifter, som medgaar. Det haster med dette, og sagen maa kunne ordnes paa den vis.

Wefring: Jeg vil faa lov til at slutte mig til det, som er uttalt av hr. Bratlie. Jeg kan ikke forstaa det derhen, at det skulde være noget iveien for, at staten yder effektiv og rask hjelp til at faa en Røde Kors ambulance avsted. Det er ganske vist saa, at regjeringen officielt bør holde sig utenfor, men jeg tror ikke, at det vil bli misforstaat, om denne ekspedition, som altsaa utgaar fra den nøitrale institution Røde Kors, kunde bli hjulpet, om det behøvedes, med materiel fra vore sanitetsmyndigheter, proviant i (...) fra statens beholdninger og forskudteredes med penge, om det behøvedes. Sverige og Danmark har gjort det. Det er ingen risiko for os at gjøre det. Og jeg synes virkelig, at det er et litet gran beskjæmmende, at vi ikke her har lagt vor medfølelse for dagen paa et felt, hvor ingen vil misforstaa det, og hvor alle rettænkende mennesker vil være enige om, at man bør yde hurtig hjelp.

Castberg: Jeg vil bare kort og godt erklære, at jeg vil uttale min tilslutning til det, som nu er uttalt av hr. Wefring og tidligere av de herrer Bratlie og Aavatsmark, og jeg forutsætter, at forsvarsministeren og regjeringen i sin helhet, som visselig ser paa dette med de samme øine, vil gjøre alt, hvad gjøres kan, for at disse henstillinger snarest mulig kan bli imøtekommet.

Aavatsmark: Det var nærmest angaaende det sidste spørsmaal om ambulancen, at jeg vil uttale mig. Hvis man kan forstaa de uttalelser som her er faldt, som uttryk for Stortingets enstemmige mening, at man kan faa denne hjelp, og at forsvarsministeren allerede imorgen kan tilsi den komite, som arbeider med den sak, sin støtte, saa vil det hjelpe overmaate meget. Som forholdet nu er - jeg står komiteen meget nær - har vi ikke hat anledning til at omtale indsamlingen offentlig, vi har maattet gaa fra mand til mand og samle ind. Det feltlagæret som tænkes kjøbt for øiemedet koster 50 000 kroner, og det personel, som skal være med, maa ha mat og proviant for 6 uker eller 2

maaneder mindst, saa vi kan ikke greie det under 100 a 150 000 kroner, og det er noksaa vanskelig at skaffe saa mange penge under-haanden. Nu er det naturligvis paa den anden side saa, at faar man disse penge nu av departementet, saa kan det bli vanskeligere ad frivillighetens vei at skaffe dem efterpaa. Og hvis staten betaler det nu, maatte den i tilfælde være forberedt paa at ta det lille tap, som kan være forbundet med det. Det bør ikke siges noget om det offentlig, men man maa være forberedt paa det, for kommer det ut, at ambulancen er sendt, saa vil det selvfølgelig bli vanskelig privat at skaffe dækning. Men skal man skaffe pengene underhaanden, vil der gaa lang tid hen, og man kommer for sent. Finnerne siger, at det haster for hver dag er kostbar.

Saa var det et andet punkt, som jeg kortelig vilde berøre. Jeg forstod utenriksministeren saa, at han snarest mulig vilde sende en mand til Finland med diplomatisk mission for at vareta de norske interesser i Finland. Det tror jeg er yderst paakrævet efter de uttalelser, jeg har hørt. Jeg hørte utenriksministeren nævne konsul Nielsen i Helsingfors. Jeg kjender han ikke personlig, men jeg har hørt ham omtale av finner og nordmænd derborte. Han er vistnok en bra mand, men besidder neppe nogen autoritet i Helsingfors likeoverfor de forhold, som nu er. Det er chargé d'affaires Ahlstrøm, nordmænd nu maa henvende sig til. Det er ham, som greier det hele. Jeg tror derfor ikke, at de norske interesser derborte nu blir varetat med nogen særlig stor omhyggelighet ialfald i forhold til Sveriges. Det kunde være hyggelig, om vi engang kunde hjælpe os selv og ikke altid skulde ligge og slæpes efter Sverige.

Præsidenten: Debatten er no slutt. Præsidenten vil då gjera framlegg um, at det, som her er raadlagt um i ettermiddag, ikkje vert offentleggjort. Krev nokon ordet um det framlegget?

Aavatsmark: Var det ikke meningen at tilstille offentligheten engang en meddelelse om de ting, som har været forhandlet her, at der f.eks. var rettet en forespørsel angaaende disse forhold, og at utenriksministeren i den anledning har svaret? Jeg tror, at det vil være svært heldig, om offentligheten blir kjendt med det.

Castberg: Jeg tror, at hr. Aavatsmark har ret i det, at det vil være heldig, hvis der kan gives offentligheten en meddelelse, selv om det bare gaar ut paa, at dette har været fremme her. Jeg vil gjøre den samme henstillen som hr. Aavatsmark.

Utenriksminister Ihlen: Den meddelelse, jeg gav om Sveriges stilling, kan man ikke oplyse noget om, ialfald før der har været ført underhandling med den svenske minister; men det, at der er rettet en forespørsel, og at

den er besvaret imøtekommende, eller noget saadant, det kan man gjerne si.

Aavatsmark: Det er ikke mere, som forlanges.

Præsidenten: So kann præsidentskapet taka det upp til dryfting.

Protokollen blev derefter oplæst uten at foranledige nogen bemerkning.

Præsidenten: Som præsidenten alt hev gjort merksam paa er her ei sak paa tilleggskartet, tilraading fraa militærkomiteen um fullføring av kanonverkstaden paa Kongsberg. Statsraaden melder, at denne saki absolut maa avgjerast i kveld, daa det er ei handgjeving som gjeng ut i dag. Præsidenten vil vidare spyrja hjaa komiteformannen og statsraaden, um denne saki bør verta fyrehavd for stengde dører, eller um ho kanskje kann verta fyrehavd for opne dører.

Aavatsmark: Indstillingen er, som præsidenten vil se, avgit hemmelig, fordi propositionen blev oversendt militærkomiteen hemmelig. Men vi har avfattet indstillingen saaledes, at den efter militærkomiteens enstemmige mening skulde kunne behandles offentlig og ogsaa kunne offentliggjøres. Jeg har underhaanden talt med statsraaden, og har indtryk av, at statsraaden intet har at indvende mot det. Jeg foreslaar derfor paa komiteens vegne, at indstillingen behandles offentlig, og at indstillingen blir at offentliggjøre.

Votering:
Komiteens forslag bifaldtes enstemmig.

Galleriets dører blev derefter aapnet kl. 8.40.